

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня: «магістр»

на тему:

«НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ»

Виконала:
студентка II курсу магістратури,
б1 групи
спеціальності 013 «Початкова освіта»
Лавринець Юлія Миколаївна

Науковий керівник:
к. пед. н., доцент
Смолянко Юлія Миколаївна

Чернігів – 2023

Роботу подано до розгляду « ___ » _____ 2023 року.

Студентка

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри *дошкільної та початкової освіти*

протокол No _____ від « ___ » _____ 2023 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

Ірина ТУРЧИНА

АНОТАЦІЇ

Лавринець Ю. М. Національно-патріотичне виховання молодших школярів в умовах викликів сьогодення. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

У кваліфікаційній (магістерській) роботі подано теоретичне обґрунтування та практичне розв'язання актуального наукового дослідження. На основі аналізу науково-методичної літератури з'ясовано стан розроблення проблеми та конкретизовано сутність основних понять дослідження. Визначено та охарактеризовано критерії (інформаційно-змістовий, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний), показники (когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінковий) та рівні (високий, середній, низький) сформованості національно-патріотичне виховання молодших школярів в освітньому процесі початкової школи. Проведено дослідження ефективності використання інноваційних форм та методів національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення.

Порівняння отриманих під час дослідження даних дає змогу дійти висновку про ефективність використання інноваційних форм та методів національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення. Результати, отримані наприкінці педагогічного дослідження дають підстави вважати, що визначені вище завдання реалізовано, мети досягнуто.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, молодший школяр, початкова школа, освітній процес, інноваційні форми та методи виховання.

Lavrenets Yu. M. National-patriotic education of younger schoolchildren in the conditions of today's challenges. - Qualification work on manuscript rights.

The qualification (master's) work presents a theoretical justification and a practical solution to the actual scientific research. Based on the analysis of scientific and methodical literature, the state of development of the problem was clarified and the essence of the main concepts of the research was specified. The criteria (information-content, emotional-valuable, behavioral-active), indicators (cognitive, emotional-valuable, behavioral) and levels (high, medium, low) of formation of national-patriotic education of younger schoolchildren in the educational process of elementary school were defined and characterized. A study of the effectiveness of using innovative forms and methods of national-patriotic education of younger schoolchildren in today's conditions was conducted.

A comparison of the data obtained during the research makes it possible to come to a conclusion about the effectiveness of using innovative forms and methods of national-patriotic education of younger schoolchildren in today's conditions. The results obtained at the end of the pedagogical research give reason to believe that the tasks defined above have been implemented, the goal has been achieved.

Keywords: national-patriotic education, primary school, educational process, innovative forms and methods of education.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	7
ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА.....	144
1.1 Проблема національно-патріотичного виховання в історико-педагогічному контексті.....	144
1.2 Мета та завдання національно-патріотичного виховання.....	199
1.3 Особливості національно-патріотичного виховання у молодших школярів в умовах сучасного стану.....	233
1.4 Форми та методи національно-патріотичного виховання у молодших школярів.....	299
Висновки до першого розділу.....	344
 РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	 377
2.1 Організація та проведення дослідження визначення рівня сформованості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення.....	377
2.2 Підбірка занять національно-патріотичного спрямування для молодших школярів в умовах сьогодення.....	499

2.3 Перевірка ефективності пропонованих форм та методів національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення щодо рівня сформованості національно-патріотичної свідомості.....	52
Висновки до другого розділу.....	60
ВИСНОВКИ	611
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ.....	71

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗЗО – заклад загальної середньої освіти;

ЗВО – заклад вищої освіти;

ПО – початкова освіта;

ЕГ – експериментальна група;

КГ – контрольна група;

МОН України – Міністерство освіти і науки України;

ЗУН – знання, уміння, навички;

ДСПО – Державний стандарт початкової освіти.

ВСТУП

Актуальність теми. Указами Президента України № 64/2022 від 24 лютого та № 133/2022 від 14 березня 2022 року у зв'язку з подіями сьогодення, небезпеки державній незалежності, територіальній цілісності. У цих умовах освітній процес в усіх закладах освіти України відбувається переважно дистанційно. У зв'язку з цим, постала нагальна потреба в перегляді та оновленні системи національно-патріотичного виховання. З цією метою МОН України затвердило заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року (далі – Концепція) [24].

Концепція національно-патріотичного виховання визначає важливі цілі та завдання у сфері виховання громадян України. Концепція покликана сприяти формуванню громадян, які володіють навичками та якостями, необхідними для самостійного життя і виявлення активної громадянської позиції. Виховання в громадянському дусі означає розвиток гуманістичних цінностей, поваги до прав людини, демократичних принципів і важливості розвитку особистості. Громадяни повинні розуміти свої права і обов'язки, а також бути готовими виконувати їх у відповідності до закону та конституційних норм [6].

Збереження і поглиблення духовних та культурних традицій, спадщини та цінностей українського народу є важливою складовою виховання громадян. Концепція ставить перед собою завдання виховати громадян, які беруть активну участь у громадському житті, мають власну думку і спроможні впливати на події в країні. Розвиток національної самобутності та підтримка національної ідентичності громадян є важливим елементом Концепції. Виховання на основі традиційних духовно-моральних цінностей сприяє формуванню гармонійної особистості та підтримує її розвиток у відповідності до національного духу. Ця Концепція визначає важливі принципи та завдання для системи національно-

патріотичного виховання в Україні, спрямовані на формування висококваліфікованих, самостійних та відповідальних громадян [6].

Впровадження національно-патріотичного виховання в початковій школі дійсно є ключовим етапом у формуванні основ громадянської ідентичності та патріотичних цінностей у молодших школярів. Цей віковий період є часом особливої чутливості та впливовості, коли формуються основи психологічного, емоційного та соціального розвитку дитини. Розвиток розуміння та поваги до прав і обов'язків громадянина, ознайомлення з основами правової системи. Ознайомлення з історією та культурою своєї країни, підкреслення важливості національного самосвідомлення та гордості за свою націю. Сприяння розвитку національної свідомості та впізнавання важливих символів, традицій і обрядів. Залучення дітей до творчих та патріотичних проектів, що сприяє розвитку творчого мислення та самовираження. Важливо, щоб педагоги використовували різноманітні методи та підходи для виявлення індивідуальних потреб та інтересів кожного учня, сприяли розвитку його особистісних якостей та активно впливали на формування цінностей та поглядів на світ [2].

Аналіз історико-педагогічної літератури доводить, що питання національно-патріотичного виховання були предметом наукових досліджень вітчизняних філософів та громадських діячів: Г. Ващенко, М. Драгоманова, М. Костомарова, І. Огієнка, О. Потебні, Г. Сковороди, Л. Українки, І. Франка, Т. Шевченка, П. Юркевича та ін. [12]

Основоположні засади патріотичного виховання були сформульовані видатними українськими вченими-педагогами О. Вишневським, О. Захаренком, М. Євтухом, В. Сухомлинським, І. Ткаченком. Низка сучасних науковців присвятили свої праці проблемам методології, теорії і практики національно-патріотичного виховання особистості (І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кульчицький, Н. Ничкало, О. Пометун, М. Сметанський, М. Фіцула, Г. Шевченко) та військово-патріотичного виховання (М. Зубалій,

В. Івашковський). Питання національно-патріотичного виховання молодших школярів досліджували Н. Васильківська, О. Дешко, Л. Дубровська О. Савченко, О. Сухомлинська, М. Качур, В. Киричок, О. Сидоренко та ін.

Зазначимо, що недостатньо дослідженою є проблема національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сучасних викликів. Водночас у практиці вищої школи наявна низка суперечностей, яку потрібно розв'язати, як-от між:

– необхідністю визначення основних підходів, розроблення й упровадження змісту, форм і методів формування національно-патріотичного виховання молодших школярів та сучасним станом виховної роботи;

Подолання виявлених суперечностей обумовлює потребу наукового осмислення та вирішення проблеми національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сучасних викликів [9].

Ураховуючи соціальну й науково-практичну значимість та актуальність окресленої проблеми, її недостатню теоретичну розробленість і нагальну необхідність розв'язати виявлені суперечності обумовили вибір теми дослідження: **«Національно-патріотичне виховання молодших школярів в умовах викликів сьогодення»**.

Мета та завдання дослідження. *Мета дослідження* – проаналізувати інноваційні форми та методи національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення.

Для досягнення мети дослідження визначено такі *завдання*:

1. На основі аналізу науково-методичної літератури з'ясувати стан розроблення проблеми та конкретизувати сутність основних понять дослідження.

2. Визначити та охарактеризувати критерії, показники та рівні сформованості національно-патріотичне виховання молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

3. Провести дослідження ефективності використання інноваційних форм та методів національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення.

Об'єкт дослідження – освітній процес у початкових класах.

Предмет дослідження – форми та методи національно-патріотичного виховання молодших школярів.

Для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети на всіх етапах дослідження використано такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: системний аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження; систематизація та зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, порівняльний аналіз нормативних документів із початкової освіти та з'ясування змісту базових понять; індукції, дедукції, конкретизації, порівняння, що дали можливість розкрити важливість національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення;

– *емпіричні*: педагогічне спостереження, бесіди з вчителями початкової школи та молодшими школярами; опитування; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний етапи); методи експертних оцінок; самооцінювання – для вивчення рівнів національно-патріотичної вихованості учнів початкових класів; апробувально-контрольний зріз даних контрольного експерименту та якісний порівняльний аналіз із результатами констатувального експерименту;

– *статистичні*: методи оброблення експериментальних даних для кількісного та якісного аналізу, підтвердження вірогідності отриманих емпіричних результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі Куликівського ліцею та ЗОШ I ст. №25 м. Чернігів. Експериментальним

дослідженням було охоплено 60 учнів початкових класів (із них 30 молодших школярів експериментальної групи та 30 осіб контрольної групи).

Теоретичне значення роботи полягає в дослідженні проблем ефективності впливу інноваційних форм та методів національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення на формування патріотичної свідомості.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у підготовці інформаційного інструментарію щодо національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення з використанням сучасних форм та методів освітнього процесу; у розробленні й проведенні тренінгів з упровадження методики формування національно-патріотичного виховання учнів початкової школи.

Матеріали можуть бути використані вчителями початкової школи у професійно-педагогічній діяльності та студентами – майбутніми фахівцями початкової освіти під час професійної підготовки в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес закладів вищої освіти, позашкільних навчальних закладів та закладів загальної середньої освіти.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження з окресленої теми неодноразово обговорювали на науково-практичних та міжнародних конференціях різного рівня, серед яких:

– *міжнародні*: Лавринець Ю. М. «Форми та методи національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення» Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXXVI Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Софія (Болгарія): ГО «ВАДНД», 07 вересня 2023 р. С. 161-167.

Результати дослідження оприлюднено у формі *тези доповідей* на міжнародній конференції (м. Софія, Болгарія).

Опубліковано електронний навчальний посібник: Смолянко Ю. М., Лавринець Ю. М. «Національно-патріотичне виховання молодших школярів в умовах сучасних викликів», м. Чернігів, 2023 р. 65 с.

Основні положення й результати дослідження систематично обговорювали на наукових і міжкафедральних семінарах та засіданнях кафедри дошкільної та початкової освіти; засіданні методичного об'єднання «Проблеми національно-патріотичного виховання молодших школярів» в освітньому процесі діяльності початкової школи.

Публікації. Результати дослідження висвітлено у двох публікаціях автора, зокрема: одна публікація у збірнику матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (07 вересня 2023 р., м. Софія, Болгарія); один електронний навчальний посібник.

Структура та обсяг дослідження. Кваліфікаційна робота складається з переліку умовних позначень, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 51 найменування, роботу проілюстровано 6 рисунками та 9 таблицями. Загальний обсяг роботи становить 90 сторінок, з них основного тексту – 63 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

1.1 Проблема національно-патріотичного виховання в історико-педагогічному контексті

Світогляд суспільства відображає важливість національно-патріотичного виховання в шкільному середовищі та акцентує на ролі громадянської компетентності у формуванні повноцінних членів суспільства. Насправді, виховання громадянських якостей та патріотизму у молодого покоління важливо для забезпечення стабільності та розвитку країни[10].

Так, виховання та освіта в суспільстві були важливими аспектами для античних філософів, зокрема для Сократа та Платона. Вони вважали, що правильне виховання може визначати майбутнє і долю індивіда, а також формувати структуру та характер суспільства. Сократ вважав, що виховання повинно спрямовуватися на розвиток моральних якостей та розумових здібностей, що, за його думкою, робить людину щасливою. Платон також розглядав виховання як ключовий фактор у формуванні ідеальної держави, де кожен член суспільства виконує свою роль відповідно до його здібностей та призначення. В цілому, ідеї античних філософів відображають важливість виховання та освіти для формування індивідуалів, здатних вносити позитивний вклад у розвиток суспільства.

Важливість національно-патріотичного виховання визнається багатьма вченими, педагогами, та іншими діячами освіти та культури. Особливо це акцентується в молодшому шкільному віці, коли дитина активно формує свої цінності, погляди, та почуття. Важливо розкривати перед дітьми історію своєї

країни, традиції, враховуючи специфіку молодшого шкільного віку. Педагоги та батьки можуть створити сприятливе середовище для формування патріотичних цінностей, які залишаться з дітьми на все життя, героїчні подвиги нації, щоб вони розуміли своє місце в цьому великому спадку.

Зокрема, дослідниками В. Вернадським, А. Макаренком, С. Русовою, К. Ушинським, В. Сухомлинським, М. Стельмаховичем розкрито певні риси молодого патріота, громадянина суспільства, визначено форми й методи роботи зі школярами, ефективні шляхи виховання в учнів почуття патріотизму, відданості Батьківщині [22].

Василь Олександрович Сухомлинський, видатний український педагог, вносив значний внесок у розвиток педагогічної думки та виховання дітей. Його підходи до національно-патріотичного виховання відзначаються розглядом питань загальної громадянської вихованості та поваги до культурної різноманітності. В. Сухомлинський вірив у важливість поглибленого сприйняття навколишнього середовища та взаємодії з природою. Виховання поваги до батьків, літніх людей та інших членів суспільства. Він підкреслював важливість взаємоповаги та розуміння між різними поколіннями. Виховання особистісних якостей, таких як гідність, чесність, мужність та принциповість, які за його переконанням, становлять основу справжнього патріотизму. Підтримка ідеї полікультурного виховання, що включає в себе розуміння та повагу до культур, традицій та звичаїв інших національностей. Засудження націоналізму та підтримка високої культури міжнаціонального спілкування, що сприяє гармонійним відносинам між різними етносами та культурами. Такий комплексний підхід В. Сухомлинського покликаний формувати не лише патріотизм до рідної країни, але й загальну громадянську відповідальність, повагу до інших та глибоке розуміння цінностей життя.

Серед видатних діячів минулого, які збагатили вітчизняну педагогіку і шкільництво, духовну культуру України, чільне місце належить Григорію Савичу Сковороді.

Видатний філософ, громадський діяч Г. Сковорода започаткував в українській педагогіці «ідею народності виховання, основою якої є служіння простому народові». Своїм трудовим життям він подав приклад вірності народу, показав, роль та значення народного вчителя [5].

Григорій Савич, як педагог-гуманіст, стоїть за народну школу, в якій би у вихованців формувалась національна свідомість і самосвідомість, любов до Батьківщини, свого народу. Для цього від досить широко користується традиційними народними засобами передачі педагогічної мудрості, яка вкладається в уста героїв казок, легенд, байок, притч, оповідей [16].

Має значний вплив на розвиток педагогічної думки та виховання дітей. Його творча спадщина визначається рядом ключових принципів, зокрема національного та патріотичного виховання. Педагог наголошував на важливості виховання справжньої любові до рідної землі та культурних цінностей свого народу. Важливо виховувати дітей у розумінні та використанні рідної мови як частини національної ідентичності. Підкреслював важливість врахування індивідуальних особливостей дітей під час виховання, адже кожен має свою унікальну особистість. Такий комплексний підхід К. Ушинського до національного виховання став важливою складовою розвитку української педагогічної традиції та вплинув на погляди на виховання дітей взагалі. Його ідеї важливі і в сучасному контексті, особливо в розвитку освіти та виховання в Україні [28].

Висновки педагога щодо національного виховання вказують на його переконання у важливості національної основи в системі освіти та виховання. Підкреслював значення того, щоб школа була доступною для всіх верств населення, щоб кожна дитина мала можливість отримати освіту. Він вважав, що

навчання повинно бути обов'язковим для всіх дітей, адже це сприятиме створенню освіченої та патріотично налаштованої громади. Важливим було, на його думку, забезпечити, щоб справою освіти керував сам народ. Це передбачало більш активну участь громадян у визначенні напрямків та цілей освіти. Аналізуючи педагогічну спадщину, ми можемо зрозуміти, що питання патріотичного виховання було завжди важливим у розвитку української освіти. Погляди та ідеї К. Ушинського в цьому плані залишаються актуальними і можуть служити важливим джерелом натхнення для сучасних педагогів у формуванні патріотичних цінностей учнів.

Національно-патріотичне виховання дійсно направлено на формування в учнів ряду важливих якостей, включаючи: розвиток усвідомлення власної національної ідентичності та гордості за належність до конкретної нації, виховання поваги до історії, героїв та подвигів свого народу, розуміння своєї ролі в сучасному українському суспільстві, створення освіченої, внутрішньо мотивованої патріотичної позиції, що виражається не лише в словах, а й у діях та вчинках, вирощування глибокої емоційної зв'язаності та любові до рідної землі, її культури, традицій та мови, виховання відповідальності та готовності виконувати обов'язки громадянина в інтересах своєї країни, розвиток особистісних якостей, що сприяють мужності, стійкості в труднощах та відваги у захисті своїх переконань та країни тощо. Ці цінності й якості сприяють формуванню повноцінної громадянської особистості та готовності приносити користь своїй країні.

Національно-патріотичне виховання покликане сформувати в учнів такі якості як національна самоідентифікація, усвідомлення своєї належності до Нації Героїв – модерного українства, недекларативний патріотизм, дієва любов до України, до виконання свого патріотичного обов'язку, мужність, стійкість, відвага [6].

Розглядаючи проблему національно-патріотичного виховання в Україні, можна виділити кілька ключових аспектів, що впливають на її успішне здійснення. Нинішні події в країні та світі можуть впливати на формування світогляду громадян та їхню готовність приймати національні цінності. Важливо враховувати контекст сучасних подій при розробці стратегій виховання. Національна ідентичність може бути формована історичним минулим країни. Завдання полягає в здатності суспільства розуміти історичний досвід та витягувати національні висновки для майбутнього [15].

Необхідно визначити чітку стратегію розвитку суспільства, що передбачає виховання патріотизму, громадянської активності та відданості країні. Забезпечення демократії, дотримання прав людини та верховенства права є важливими складовими для формування громадянської свідомості та патріотизму. Спроби подолати ментальне виснаження та соціальну апатію через створення позитивних ініціатив та залучення громадян до активної участі в суспільному житті. Розвиток програм та ініціатив, спрямованих на активне залучення молоді до лідерської діяльності та колективних справ. Баланс між патріотизмом та відкритістю до інших культур та цінностей, що може виникати у зв'язку з глобалізацією та міжнародними зв'язками. Ці виклики вимагають комплексного та системного підходу до національно-патріотичного виховання, що базується на зрозумінні особливостей сучасного суспільного контексту та потреб громадянства [15].

Акцентуємо увагу на важливих та актуальних аспектах національно-патріотичного виховання в сучасних умовах для української молоді. Забезпечення справедливості і рівності в обробці історичної інформації та вихованні молоді, позбавлення від відомих стереотипів та сприяння розумінню різних історичних аспектів. Зміна парадигми національно-патріотичного виховання від академічних роздумів до практичних дій, акцентуючи увагу на особистій участі у важливих суспільних питаннях та захисті національних

інтересів. Відновлення та актуалізація таких цінностей, як волелюбність, гідність, екзистенційне право на гідне життя, самовизначення, служіння народові та відповідальність перед суспільством. Визнання патріотизму та героїзму як основних цінностей, що сприяють захисту національної ідентичності та готовності до служіння Батьківщині. Залучення молоді до громадянської активності та волонтерських ініціатив, що сприяє розвитку відповідальності та соціального взаємодії. Розпізнання різних форм патріотизму та героїзму, які виявляються не лише військовою службою, але й у громадській діяльності, волонтерстві, освіті та інших сферах. Формування ідейної зрілості та критичного мислення, що дозволяє протистояти чужим впливам та захищати національні інтереси. Ці напрямки дозволяють розвивати у молоді не тільки любов до Батьківщини, а й активну участь у створенні світлого майбутнього для України [4].

Сьогоднішній виховний процес підкреслює важливість історичного контексту в сучасному вихованні та наголошує на ролі патріотизму та героїзму в українському суспільстві. Врахування історичного періоду, в якому здійснюється виховання, сприяє більш ефективному формуванню свідомості та цінностей учнів початкової школи. Визначення періоду як героїчного підкреслює важливі події та внесок українського народу у свою історію. Виділення патріотичної свідомості і героїзму як ключових складових українського національного характеру. Підкреслення масового характеру героїзму свідчить про об'єднані зусилля українців у важливих історичних подіях. Гордість за свій народ і відповідальність перед людством свідчать про високий рівень самосвідомості та соціальної відповідальності.

1.2. Мета та завдання національно-патріотичного виховання

Виховання – процес різнобічний, багатоплановий, але в той час і єдиний, цілісний, бо різні риси та якості особистості завжди пов’язані між собою.

Дитина не виховується частинами, вона створюється синтетично всією сумою впливів, яких вона зазнає як цілісна особистість. Через те виховання виконує особливу роль, служить водночас єдиної мети.

Під вихованням у широкому сенсі розуміємо цілеспрямований процес формування духовності, культури та фізичних сил особистості, у вузькому значенні слова ми розуміємо систематичний і цілеспрямований вплив на учнів.

Національне виховання носить суспільний характер. Процес виховання органічно поєднаний з процесом навчання учнів, опанування ними основами наук, знайомством із багатством національної та світової культур.

Сутність виховання полягає в тому, що у процесі його формується світогляд, мораль, високі естетичні смаки та ставлення учня як особистості до навколишнього світу [8].

Метою національно-патріотичного виховання є самоусвідомлення й національна самоідентифікація українців. Процес виховання спрямований на те, щоб українці розуміли свою національну приналежність та гідність як частину європейської спільноти. Виховання національної гордості та прихильності до основних аспектів українського життя. Процес спрямований на розвиток в учнів розуміння та усвідомлення національних, патріотичних і абсолютних цінностей. Освіта має готувати учнів до активного громадянського життя, сприяючи захисту та розвитку держави. Виховання громадян, які розуміють свої права та обов'язки перед державою та суспільством. Важливий компонент виховання – сприяння побудові єдиного та гармонійного суспільства. Ця мета широко охоплює ключові аспекти формування громадянина-патріота та готового чинити на благо своєї країни.

Завдання національно-патріотичного виховання включають в себе широкий спектр цілей, спрямованих на розвиток патріотичних почуттів та

громадянської активності. Розвиток учнівської поваги до основного законодавства країни, що визначає права та обов'язки громадян. Сприяння розвитку патріотичних почуттів, гордості за національну ідентичність та цінності. Розвиток громадянських цінностей, важливих для побудови громадянського суспільства. Стимулювання відчуття відповідальності перед державою та суспільством, активізація громадянської участі. Розвиток аналітичного мислення та здатності об'єктивно оцінювати ситуацію в державі та світі. Сприяння патріотичній службі та готовності захищати країну від можливих загроз. Розвиток ключових компетенцій для успішного функціонування у сучасному суспільстві. Ці завдання визначають об'єктиви, спрямовані на виховання громадян, які мають активну громадянську позицію та прагнуть до духовного та фізичного самовдосконалення для захисту і розвитку України [14].

Формулювання національно-патріотичного виховання включає в себе ряд важливих аспектів, які спрямовані на формування глибокого патріотизму та громадянської свідомості української молоді. Значення розвитку індивідуальності та відчуття власної національної приналежності. Стимулювання українців до усвідомлення свого місця в суспільстві та світі. Розвиток позитивного ставлення до свого народу, культури та історії. Поширення патріотичного підходу до вирішення життєвих ситуацій. Виховання свідомого громадянина з активною громадянською позицією. Заклик до готовності взяти на себе відповідальність за долю своєї країни. Ці аспекти можуть служити основою для розробки програм та заходів, спрямованих на національно-патріотичне виховання української молоді. Вони можуть бути реалізовані через освітні і культурні ініціативи, включаючи шкільні програми, заходи громадянської освіти, масові заходи та інші форми впливу.

Вважаємо за необхідне, висвітлити принципи національно-патріотичного виховання.

Національно-патріотичне виховання, хоча базується на загально-педагогічних принципах, володіє своєю унікальною специфікою. Давайте розглянемо деякі принципи, що є характерними для національно-патріотичного виховання. Серед них:

- принцип національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися належністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави [29];

- принцип самоактивності й саморегуляції забезпечує розвиток у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень; виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;

- принцип полікультурності передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;

- принцип соціальної відповідності зумовлює потребу узгодження змісту і методів національно-патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією, в якій організовується виховний процес, і має на меті виховання в дітей і молоді готовності до захисту України та ефективного розв'язання життєвих проблем;

– принцип історичної і соціальної пам'яті спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності;

– принцип міжпоколінної наступності, який зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні.

Зосередженість на формуванні позитивного відношення до власної культурної спадщини та історії нації. Залучення дітей до вивчення традицій, звичаїв, мови та інших аспектів культури своєї країни. Спрямованість на формування усвідомлення національної ідентичності та гордості за свою країну. Підтримка розвитку почуття гідності та важливості внеску власного народу у світову історію. Формування відповідальності перед спільнотою та розуміння важливості особистого внеску в благополуччя країни. Сприяння розвитку критичного мислення та умінь участі у громадському житті. Підтримка демократичних цінностей, які сприяють розвитку відкритого, толерантного та плюралістичного суспільства. Виховання поваги до різноманіття та взаєморозуміння між різними етнічними, культурними та релігійними групами. Сприяння об'єднанню різних елементів суспільства на основі спільних цінностей.

Ці принципи доповнюють загально-педагогічні принципи виховання, створюючи специфічну основу для формування національно-патріотичних цінностей у дітей та молоді.

1.3 Особливості національно-патріотичного виховання у молодших школярів в умовах сучасного стану

Патріотичне виховання може бути ефективним на будь-якому етапі життя, але молодший шкільний вік надає можливості впливати на формування

основних цінностей і ставлень, що визначають громадянську ідентичність та соціальну адаптацію. Наші спостереження відображають важливі аспекти виховання та соціальної адаптації. Дійсно, розвиток соціальних навичок та формування патріотичних цінностей найефективніше проводиться в ранньому віці.

Характеристика молодшого шкільного віку чітко відображає важливі періоди розвитку дитини, особливості її психічного та соціального становлення. Дійсно, цей період є ключовим для формування основних аспектів особистості. Підкреслимо кілька важливих моментів, які можуть впливати на патріотичне виховання та загальний розвиток дитини в цей час. У молодшому шкільному віці дитина починає розвивати здатність до систематичного та самостійного вчинку. Важливо стимулювати позитивну, адаптивну поведінку та сприяти формуванню навичок самоконтролю. Перехід від ігрової діяльності до навчальної відкриває нові можливості для формування патріотичних цінностей через освітні ініціативи та заняття. Молодший шкільний вік створює відмінні умови для комплексного виховання, що охоплює різні сфери: цивільну, моральну, естетичну. Інтегрований підхід до виховання може сприяти формуванню повноцінної особистості. Основи, закладені в характер і світогляд дитини під час молодшого шкільного віку, можуть стати стійкою основою для подальшого розвитку. У школі можна впроваджувати педагогічні методи та програми, які активно сприяють розвитку патріотизму. Цей період визначається активним становленням особистості, і він є ключовим моментом для впливу на формування патріотичних поглядів та цінностей дитини. Ефективне патріотичне виховання в цей час може мати довгостроковий вплив на громадянську позицію та соціальну адаптацію [27].

Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання патріотизму у дітей розпочинається з виховання у них любові до рідної мови, культури народу та

його традицій, поваги до сімейних реліквій, пов'язаних із трудовими і бойовими сторонами життя предків, близьких родичів, земляків [9].

Поділяємо точку зору щодо сутності патріотизму вченої О. Стьопіної, яка визначає патріотизм як «інтегральну цінність та духовно-моральну якість особистості, що виражається в почутті любові до Батьківщини та відчутті духовного зв'язку з нею, моральній відповідальності за долю Батьківщини і готовності її захищати, вільному етнічному та національному самовизначенні, свідомому збереженні та примноженні національних духовних і матеріальних цінностей».

Структура патріотизму, яку представила О. Коркішко, дійсно включає широкий спектр аспектів і відображає різні складові національної самосвідомості та патріотизму. Розглянемо кожен елемент більш детально.

1. Ставлення до себе. *Національна самосвідомість*: розуміння та свідоме відчуття своєї національної приналежності та ідентичності. *Чесць, гідність*: засноване на цінностях відношення до власної особистості та національної гідності.

2. Ставлення до людей. *Толерантність*: прийняття та повага до різноманітності та різниці серед людей. *Національний такт*: уміння взаємодіяти з представниками різних культур та націй.

3. Ставлення до Батьківщини: *Віра, надія, любов*: поєднання релігійних та емоційних аспектів ставлення до своєї країни. *Громадянська відповідальність*: свідомість громадянських обов'язків та бажання внести свій вклад у розвиток країни. *Вірність, готовність стати на захист*: готовність виявити лояльність та відданість своїй країні.

4. Ставлення до національних цінностей: *Володіння українською мовою*: збереження та розвиток рідної мови як важливого елементу національної ідентичності. *Бажання та потреба в накопиченні, збереженні та переданні родинних і національних звичаїв, традицій, обрядів*: підтримка та передача

культурних цінностей попереднім та наступним поколінням. *Шанобливе ставлення до національних та державних символів*: уважне ставлення до символів, що представляють націю та державу.

Ця структура відображає комплексний характер патріотизму та національної свідомості, а також показує, що патріотизм не обмежується тільки любов'ю до Батьківщини, а охоплює багато різних аспектів особистісного і соціального життя [1].

В. Ткаченко виокремлює три види патріотизму:

- етнічний патріотизм визначається як особисте усвідомлення та вираження любові та прихильності до власного етносу, його мови, культури та історії. Цей вид патріотизму охоплює велику кількість аспектів, які сприяють збереженню та розвитку етнічної ідентичності.;

- територіальний патріотизм відомий як любов до рідної місцевості чи патріотизм місцевості, відображає специфічну прив'язаність та пристосування до конкретної території, включаючи місто, регіон чи країну. Цей вид патріотизму ґрунтується на глибокому емоційному зв'язку людини з оточуючим середовищем, ландшафтом, кліматом та іншими особливостями певного місця;

- державний патріотизм визначається як любов і відданість своїй державі, а також активна участь у її розвитку та підтримці. Цей вид патріотизму охоплює не лише емоційний зв'язок із країною, але і формування державницького та громадянського світогляду, який визначає готовність взяти на себе відповідальність за долю держави та її громадян. Державний патріотизм сприяє формуванню єдиної національної ідентичності та громадянського духу, створюючи основу для єднання громадян навколо спільних цінностей та ідей розвитку країни.

Патріотичне виховання визначається як цілеспрямована діяльність, що означає, що його основна мета чітко сформульована та направлена на досягнення конкретних результатів. Системний підхід вказує на комплексне

охоплення різних аспектів патріотичного виховання, яке включає в себе не лише знання, а й формування патріотичних почуттів, цінностей та свідомості. Зазначення відчуття вірності Батьківщині підкреслює емоційний аспект патріотизму, що важливо для формування особистісних цінностей та позитивних емоційних ставлень до рідної країни. Підкреслення готовності до виконання громадянських обов'язків вказує на практичний аспект патріотичного виховання, що включає участь у суспільних справах, голосування та інші форми громадянської активності.

Погляд на співвідношення патріотичного та національного виховання дійсно може варіюватися серед науковців, і розрізнення між цими поняттями може визначатися різними аспектами культурної та ідентичності. Визначення П. Ігнатенка, яке ви привели, вказує на те, що національні почуття орієнтовані на етнос, незалежно від його розселення, тоді як патріотичні почуття віддзеркалюють прихильність до конкретної території, місця народження чи Батьківщини. Виховання національної свідомості може включати в себе розуміння та прихильність до власного етносу, його мови, культури, історії тощо. Патріотичне виховання може бути спрямоване на формування готовності захищати та служити своїй країні, любові до рідної землі, а також розвитку громадянської активності [13].

Погляд В. Гонського на національно-патріотичне виховання явно визначає його значущість та вплив на різні аспекти життя. Його розуміння національно-патріотичного виховання відображає цілісність і системність цього процесу. Розуміння національно-патріотичного виховання як складника виховного процесу підкреслює, що це не просто окремий елемент, а невід'ємна частина всього виховання. Це підкреслює інтеграцію патріотичного виховання у загальну систему освіти та виховання. Акцент на систематичній і цілеспрямованій діяльності вказує на необхідність планування та виконання конкретних заходів для досягнення визначених цілей у формуванні патріотичної

свідомості. Патріотичне виховання охоплює різні аспекти життя, такі як соціально-економічні, політичні, духовні, правові, свідчить про комплексність його впливу. Це визнає, що формування патріотизму не обмежується однією сферою. Патріотичне виховання базується на різних аспектах, таких як освіта, культура, історія, держава та право, свідчить про необхідність врахування різних сфер для ефективного формування патріотичної свідомості. Поділяючи думку В. Гонського, можна визнати важливість комплексного та системного підходу до національно-патріотичного виховання, особливо в контексті молодших школярів [14].

Михайличенко Н. визначає патріотичну рефлексію у школярів як комплексний процес, який включає різні аспекти самосвідомлення та розуміння своєї приналежності до нації та народу.

Самоусвідомлення індивідом душевного стану та своїх вчинків вказує на важливість того, щоб індивід розумів свої внутрішні почуття, емоції та особисті дії. Самоусвідомлення в контексті патріотичної рефлексії може включати свідомість своєї любові до Батьківщини, визнання власного внеску у патріотичні дії.

Самоаналіз та сприйняття спільних психологічних особливостей менталітету вказує на спроможність школярів аналізувати та розуміти спільні особливості свого народу, менталітету та культури. Він може включати у себе розуміння загальних цінностей, традицій та ідентичності.

Осмислення свого минулого, теперішнього і майбутнього важливо, щоб школярі не лише розуміли своє минуле, а й усвідомлювали його вплив на їхнє теперішнє та майбутнє. Осмислення минулого може включати історичну свідомість та усвідомлення ролі кожного індивіда в історії свого народу.

Приналежність до своєї нації, до свого народу вказує на формування в школярів чіткої уяви про свою ідентичність та приналежність до власної нації.

Він може включати розуміння та цінування мови, традицій, культури свого народу.

Зазначені аспекти патріотичної рефлексії вказують на глибокий та комплексний підхід до формування патріотизму серед школярів, який враховує як особисті, так і колективні аспекти.

1.4 Форми та методи національно-патріотичного виховання у молодших школярів

Традиційні методи в освітній діяльності можуть мати значний виховний потенціал, особливо в контексті національно-патріотичного виховання. Комбінування цих методів дозволяє створити різноманітні та цікаві уроки, сприяючи національно-патріотичному вихованню та розвитку учнів [20].

Підхід до патріотичного виховання через вивчення історії, патріотичних пісень та військової символіки є дуже цікавим і ефективним. Вивчення історії країни та її героїв сприяє формуванню позитивного ставлення до рідної країни. Це допомагає дітям розуміти важливі події, які визначили їхню національну ідентичність. Разом дивлячись телепередачі та розучуючи патріотичні пісні, сім'я проводить спільний час, що сприяє формуванню єдності та взаєморозуміння між різними поколіннями. Вивчення військової символіки, прапорів, орденів та медалей дозволяє дітям осмислити символізм та важливість цих об'єктів, розуміти, як вони пов'язані з історією та подвигами свого народу. Цей підхід створює позитивне середовище для формування патріотичної свідомості та забезпечує інтерактивний спосіб вивчення історії та культури країни всередині родини.

Активні методи виховання, які базуються на діалогізації, демократичному спілкуванні та сприяють самостійному пошуку істини, є дуже ефективними для

формування різноманітних критичних навичок та особистісних якостей у дітей. Ці методи сприяють глибокому засвоєнню знань, розвитку навичок критичного мислення та підготовці дітей до активного громадянства. Активна взаємодія, висловлення власних думок та демократичне спілкування виховують в дітях уміння аналізувати та вільно виражати свої думки [30].

Різноманітні форми та заходи національно-патріотичного виховання використовуються для формування патріотичної свідомості та любові до Батьківщини серед дітей. Учні мають можливість самостійно досліджувати теми, пов'язані з історією, культурою та подіями власної країни. Розвиток дослідницьких навичок, глибокого розуміння історії, формування патріотичного ставлення до своєї нації. Вивчення історії конкретного регіону, робота з архівними матеріалами, вивчення родинної історії. Збагачення знань про власний край, розуміння внеску свого роду в історію. Формування груп, які активно обговорюють патріотичні теми, влаштовують тематичні заходи, вечори.

Залучення до глибокого обговорення патріотичних питань, обміну ідеями та створення сприятливого середовища для виховання патріотизму. Сприяння розумінню великих постатей української історії, написання літературних творів, приурочених пам'яті героїв. Розвиток творчих навичок, вивчення життєвих шляхів видатних особистостей. Заходи, спрямовані на підтримку української мови, вшанування Днів української писемності та мови. Зміцнення національної ідентичності через підтримку мовних традицій. Ці ініціативи сприяють створенню позитивного патріотичного середовища для дітей, допомагають їм осмислювати та цінувати свою історію та культуру. Такі заходи також підсилюють почуття гордості за свою країну та мотивують до активної участі у житті суспільства.

Твердження Василя Сухомлинського відображає глибокий погляд на національно-патріотичне виховання та визначає ключовий аспект ефективності цього процесу. Важливо враховувати, що патріотизм та любов до Батьківщини

не повинні бути просто формальними концепціями, але мають проникати в глибину особистості та впливати на її духовний світ. Ефективне національно-патріотичне виховання має позитивний вплив на формування глибокого патріотичного світогляду, який відображається в різних аспектах особистісного розвитку та громадянської активності [4].

Створення доброзичливого та творчого виховного середовища для дітей нового еволюційного ступеня розвитку важливо для їхнього повноцінного зростання та розвитку. Створення такого виховного середовища сприяє не лише активному навчанню, але і розвитку позитивних моральних та громадянських якостей у дітей.

Кардинальна зміна виховної парадигми не може не позначитися й на написанні учнями творчих робіт, які потребують глибоких і серйозних роздумів про життя, його сенс, своє місце в суспільстві, про ставлення до людей, вчинків, стосунків, фактів, їх оцінки. Власні висловлювання учнів є своєрідним проміжним підсумком і результатом виховної роботи школи. Як матеріал для підготовки учнів до написання творів і виховних бесід слід залучати періодику, інтернет-ресурси та інші джерела інформації, де можна знайти цікавий оперативний фактаж, оригінальні найсучасніші теми [44].

Результатом національно-патріотичного виховання молодших школярів є національно-патріотична вихованість, яку трактуємо як інтегративну властивість, яка характеризується рівнем сформованості патріотичних знань, якостей, почуттів, широким словниковим запасом національно-патріотичного змісту, що є виявом національної свідомості особистості.

Сьогодні, в умовах сучасного стану, як ніколи, потрібні нові підходи й нові шляхи виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості, які б відповідали жахливим реаліям сьогодення. Зупинимося на формах та методах реалізації соціально-педагогічних умов національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану.

Однією з інтерактивної новітньої форми національно-патріотичного виховання в умовах сьогодення є започаткування в березні 2022 року Указом Президента України загальнонаціональної хвилини мовчання за загиблими. Проведення хвилини мовчання відбувається о 9 годині 00 хвилин по всій Україні всіма засобами масової інформації [10].

Метою хвилини мовчання є «вшанування пам'яті, громадянської відваги і самовідданості, сили духу, стійкості та героїчного подвигу воїнів, полеглих під час виконання бойових завдань із захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України, мирних громадян». Обов'язковим елементом таких бесід має бути обговорення поведінки під час повітряних тривог, правил безпеки в умовах сучасного стану в Україні тощо.

Проведення низки інтерактивних виховних бесід, у яких розглядається питання національної ідентичності України та післявоєнний період; відмінностях національної ідентичності та національної свідомості й самосвідомості українців у різні історичні часи; історичних уроках минулого й сучасності; необхідності національно-патріотичного виховання для збереження України як суверенної і незалежної держави.

За умов сьогодення стану України надважливим є інформаційна безпека дітей, адже в пропаганді проти власного народу залучаються українських дітей безсвідомо скоювати злочини онлайн, тому актуальним є покроковий інструктаж щодо правил поведінки в інформаційному просторі: якщо хтось із користувачів у мережі просить приватну інформацію (особистий номер телефону чи номер батьків, їхнє місце працевлаштування, де наразі знаходиться родина, яка ситуація в твоєму місті, чи є в місті військові і де вони розміщуються) – таку інформацію в жодному разі не можна передавати; не можна фіксувати місця вибухів та розповсюджувати цю інформацію в інтернеті; усі новини потрібно перевіряти в офіційних засобах масової інформації; не

потрібно підписуватися до невідомих груп, краще розказати про це батькам та заблокувати таку групу [17].

Залучення молодших школярів та батьків до занять фізичною культурою, танцями, ігровою діяльністю. Важливо відновити давні українські військово-патріотичні ігри та розваги, що сприяють національно-патріотичному вихованню, виробленню у дітей українського світогляду, українського спектра цінностей, здатності приймати виклики і розв'язувати їх.

Організація екскурсій з метою відвідування визначних історичних місць, ознайомлення з пам'ятками історії та культури рідного міста або ж онлайн-екскурсій в інші регіони країни [23].

Спільний перегляд патріотичних мультфільмів, які розкажуть наймолодшим глядачам про Україну, її історію, найбільші здобутки та досягнення українців, спрямовані на творчий, патріотичний, суспільний та особистісний розвиток дитини.

(«Це – наше, і це – твоє», «Микита Кожум'яка», «Літа мої», «Моя країна Україна», «Книга-мандрівка. Україна», «Знай наших») тощо; фільмів-казок про козаків, козацький рід, український фольклор і українську народну міфологію й вірування («Пекельна хоругва, або Різдво козацьке», «Чорний козак», «Сторожова застава») тощо.

Проведення тематичних інформаційно-просвітницьких та освітньо-виховних заходів, а саме: круглих столів, диспутів, брейн-рингів, вікторин, переглядів презентацій та відеоматеріалів з подальшим обговоренням, присвячених героїчним подвигам українських воїнів, боротьбі за територіальну цілісність і незалежність України (наприклад, до Дня пам'яті Героїв Круг, до Дня героїв Небесної Сотні; до Дня захисника України тощо).

Результативність національно-патріотичного виховання значною мірою залежить від того, наскільки ті чи інші форми, методи і засоби освітнього

процесу мотивують молодших школярів до розвитку самоорганізації, самоуправління, самовиховання [16].

Отже, сучасні виклики сьогодення актуалізували потребу в національно-патріотичному вихованні всіх громадян України і молодших школярів зокрема, адже молодший шкільний вік є особливим періодом в онтогенезі, у набутті досвіду соціальної поведінки, почуттєвої, морально-етичної та естетичної сфери як основи для подальшого формування високої національної самосвідомості, активної громадянської позиції, готовності до захисту національних інтересів, незалежності й цілісності України, утвердження національного суверенітету держави [36].

В Українській державі, яка сповідує європейські цінності, національно-патріотичне виховання має бути спрямоване на формування в молодого покоління національної свідомості та любові до України. У період воєнного стану надзвичайно важливо дбати про становлення національної ідентичності українських школярів, ідеалів свободи й рівності, усвідомлення цінності людської гідності молодого покоління; повагу та любов до української мови; медіа-освіту та інформаційну безпеку учнів; залучати дітей до різноманітних проєктів, посиленої волонтерської роботи, флешмобів та акцій на підтримку ЗСУ; фізкультурно-оздоровчих, здоров'язбережувальних та спортивних заходів, що сприяють національно-патріотичному вихованню; участі молодших школярів у дитячих організаціях.

Тільки живучи з Україною в серці ми здобудемо перемогу та світле майбутнє у вільній та незалежній державі.

Висновки до першого розділу

Теоретичний аналіз особливостей національно-патріотичного виховання молодших школярів у процесі інформаційної пропаганди в рамках першого розділу кваліфікаційної роботи дозволив сформулювати наступні висновки:

Національно-патріотичне виховання є важливим компонентом освітнього процесу і спрямоване на формування в учнів почуття патріотизму, любові до рідної землі та розуміння власної ролі в будівництві суспільства. Цей процес визнається важливим не лише на рівні теорії педагогічної науки, але і в практичній діяльності вихователів та вчителів. Такий підхід до національно-патріотичного виховання сприяє не лише формуванню глибокого розуміння патріотизму, але й розвитку особистісних якостей, які дозволять дітям бути активними та відповідальними громадянами своєї країни.

Так, національно-патріотичне виховання у молодшому шкільному віці має ключове значення для формування особистісних якостей та цінностей у дітей. Особливо важливою є роль педагога, який несе відповідальність за створення позитивного виховного середовища та надання учням можливостей для розвитку національно-патріотичних поглядів. Важливо надавати дітям позитивні приклади, створювати можливості для самовиявлення та виявлення ініціативи. Такий підхід допомагає виростити патріотів, які здатні активно сприяти розвитку своєї країни.

Початкова ланка загальноосвітньої школи відіграє важливу роль у формуванні патріотичних почуттів у дітей. Цей етап освіти є ключовим для становлення особистості, адже саме тут закладаються основи моральної, естетичної та соціальної вихованості. Вивчення та виховання національної свідомості та культурної спадщини є важливою складовою початкової освіти. Залучення учнів до культури свого народу сприяє формуванню у них поваги до власної ідентичності та національної спадщини. Через особисті розповіді, бесіди та спогади батьків діти можуть отримати живий зв'язок з минулим, розуміти значення та цінність подій для їхньої родини та країни. Розглядання сімейних

фотографій, родинних реліквій та розповіді батьків про своє минуле сприяють формуванню у дітей поваги до власних коренів. Відвідування музеїв, виставок, пам'ятників героїв допомагає дітям уявити історичні події та розвиває їхнє інтерес до минулого. Участь у виставках та тематичних заходах дозволяє дітям виразити свої власні думки та переживання стосовно історії своєї країни. Ці методи дозволяють дітям відчувати свою причетність до важливих історичних подій, зберегти та вдосконалити національну свідомість та патріотичні почуття.

Ідеї та підходи до виховання патріотизму серед молодших школярів у контексті сучасних подій є дуже актуальними та значущими. Нові реалії сучасного світу вимагають адаптації традиційних методів та впровадження нових, що враховують специфіку інформаційного суспільства.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

2.1 Організація та проведення дослідження визначення рівня сформованості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення

Дослідження визначення рівня сформованості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення проводилося на базі Куликівського ліцею (ЕГ) та ЗОШ І ст. №25 м.Чернігів (КГ). У дослідженні приймали участь 60 учнів 4 класу: 30 учнів контрольна група (КГ) та 30 учнів експериментальна група (ЕГ).

Для виявлення стану вихованості патріотизму у дітей молодшого шкільного віку слід провести констатувальний експеримент. Змістом нашого дослідження передбачено підбір діагностичних методик вивчення проблеми, а також розробки та використання відповідних методів визначення рівнів патріотичної вихованості дітей молодшого шкільного віку.

Метою проведення констатувального експерименту стало визначення початкових (стартових) рівнів патріотичної вихованості дітей молодшого шкільного віку за відповідними показниками; одержання інформаційної бази для подальшого спостереження за динамікою патріотичної вихованості дітей 9-10 років.

Завдання констатувального експерименту: встановлення рівнів патріотичної вихованості дітей молодшого шкільного віку на початок дослідження.

Вирішення завдання констатувального експерименту потребує розробки відповідних критеріїв та їхніх якісних характеристик – показників. Наведемо характеристику критеріїв та показників вихованості патріотизму.

Інформаційно-змістовий критерій є важливою частиною пізнавальної діяльності дітей у віці 9-10 років. Розглянемо деякі особливості цього етапу розвитку. На цьому етапі діти активно намагаються зрозуміти світ навколо себе, оволодіваючи різними знаннями про свій регіон, країну, родину, тощо. Уявлення дітей про світ поступово розширюється, а вони отримують більше конкретних та складних інформаційних блоків. Світ для дітей не стає абсолютною константою; вони починають розуміти, що деякі речі можуть мати різні точки зору та інтерпретації. Релятивізація світу допомагає їм розвивати критичне мислення та вміння аналізувати інформацію. Діти вже частково володіють символічною функцією свідомості, що означає, що вони можуть працювати з символами, позначеннями та абстракціями.

Здатність до символічного мислення дозволяє їм легше засвоювати навчальний матеріал та розвивати творчість. Діти можуть ставити себе на місце інших людей, розуміти інші точки зору, аналізувати ситуації з позиції інших. Уявлення про мотиви та переживання інших розширює їхню соціальну компетентність. На цьому етапі розвитку діти вже не тільки активно засвоюють інформацію, але й володіють більш вищими рівнями мислення, що створює основу для подальшого навчання та розвитку [40].

Емоційно-ціннісний критерій важливий у патріотичному вихованні молодших школярів і визначається їхнім емоційним ставленням до різних аспектів соціального досвіду, культури та патріотизму. Патріотизм може викликати сильні емоційні реакції, такі як гордість, любов, відданість своїй

країні, своїй нації. Емоційний стан патріотизму може бути суттєвим фактором у формуванні глибокого зв'язку дитини зі своєю країною та культурою. Емоції можуть впливати на те, як діти сприймають та засвоюють соціальний досвід, передаваний попередніми поколіннями. Емоційний досвід патріотизму може бути ключовим для формування ціннісних орієнтацій у дітей, таких як повага до власної культури, бажання приносити користь своїй країні та співгромадянам. Емоційна відданість може стати основою для психологічного зв'язку дитини із своєю країною, розуміння важливості долучення до формування позитивного іміджу країни в світі. Врахування емоційного аспекту у патріотичному вихованні може сприяти більш глибокому і осмисленому засвоєнню цінностей та традицій, які передаються з покоління в покоління.

Поведінково-діяльнісний критерій визначається через конкретні дії та вчинки, що виражають патріотизм у різних аспектах життя. Патріотична особистість виявляється через конкретні дії та справи на благо своєї країни. Це може бути участь у громадських заходах, волонтерство, допомога у вирішенні соціальних проблем. Патріотизм може проявлятися у збереженні та передачі національних традицій та обрядів, що зміцнює зв'язок з власною культурою. Повага та шанування до рідної мови є важливою складовою патріотизму, яка виявляється у вживанні, захисті та просуванні мови. Патріотична поведінка може включати участь у громадському та культурному житті, подіях, спрямованих на збереження та розвиток власної культури. Ці характеристики становлять практичну сферу розвитку патріотичної особистості і вказують на конкретні вчинки та активності, які допомагають виявити і впровадити патріотичні цінності у практичне життя.

Сформованість патріотизму у дитини 9-10 років значною мірою залежить від зовнішніх чинників, які об'єктивно впливають на її етнічну ментальність, особливості соціалізації, а також її особистісні характеристики – систему цінностей, інтереси, світогляд.

Когнітивний компонент в патріотичному вихованні молодшого школяра дійсно має народознавчий підґрунток та охоплює різні аспекти пізнавальної діяльності дитини. Основні елементи цього компоненту можуть включати: розуміння різних аспектів історії, культури, географії своєї країни, включаючи державні символи, традиції та інші важливі аспекти, інтерес та бажання дізнатися більше про власну країну, виявлення активності у вивченні історії, культури та географії, знання і усвідомлення традицій, звичаїв, обрядів та свят, які є частиною національної культури, розуміння важливості національної ідентичності та почуття належності до великої та малої Батьківщини, здатність аналізувати твори, які відображають національну культуру та історію, розуміння поведінки та мотивацій літературних героїв. Ці аспекти допомагають сформувати у дитини комплексні знання та розуміння її культурної спадщини та національної ідентичності [40].

Емоційно-ціннісний компонент в патріотичному вихованні молодшого школяра дійсно відіграє ключову роль у формуванні національної свідомості та патріотичних почуттів. Основні аспекти цього компоненту включають: сприйняття та вираження різних емоцій, пов'язаних з рідною країною, її історією та культурою, усвідомлення важливості підтримки та співпереживання відносин з рідними, друзями та співвітчизниками, виявлення цікавості та поваги до традицій, звичаїв, мови, мистецтва та інших аспектів культури власного народу, формування ціннісних орієнтацій, які спрямовані на патріотичні та національні ідеали, усвідомлення важливості участі у соціальних подіях та заходах, спрямованих на підтримку рідної країни. Цей компонент допомагає сформувати не лише певний набір почуттів, а й цінностей, які визначають поведінку та взаємовідносини дитини у відношенні до своєї Батьківщини та соціального оточення.

Так, в період молодшого шкільного віку відбувається активна формація ціннісних уявлень та ставлень дитини до різних об'єктів і явищ дійсності. У

цьому контексті важливо враховувати динаміку трансформації суспільних цінностей у особистісні. Цей період є важливим для внутрішнього розвитку особистості та формування особистісних цінностей, які визначатимуть її дії та взаємовідносини у майбутньому.

За допомогою **поведінкового компоненту** може бути визначена сформованість у дитини поведінка та пов'язана із нею діяльність, комунікативні та трудові уміння (практична сфера), можна спрогнозувати ставлення дитини до навколишнього «проживанням» у добрих справах та вчинках, безкорисливість прояву співчуття в діяльності та вчинках.

Врахування критеріїв (змістової характеристики) і компонентів (структурної характеристики) патріотизму дітей молодшого шкільного віку дозволить визначити особливості вихованості досліджуваної соціально-моральної якості особистості [40].

З метою вивчення рівня патріотичної вихованості дітей молодшого шкільного віку за *когнітивним компонентом* (уявлення та знання про родину, її традиції; уявлення про рідний край (місто чи село); обізнаність з державними символами України, народними традиціями, обрядами, звичаями; оволодіння доступними уявленнями про поняття «патріотизм») використовувалися:

Творче завдання «Турист»; методика «Державні символи України» (за Л. Шкрєбтієнко).

Творче завдання «Турист»

Спрямована на визначення сформованості у дітей уявлень про рідне місто.

Дітям пропонується скласти коротеньку розповідь про рідне місто, для людини, яка тільки-но приїхала з іншої країни до нашого міста, улаштувати своєрідну екскурсію ним і розповісти про найвизначніші та найулюбленіші куточки міста, надати якомога більше інформації про його своєрідність та вказати, за що саме ти любиш своє місто.

Результати відповідей дітей та їхня участь у творчому завданні оцінюється за трибальною системою:

3 бали (високий рівень показника) – учень розповідає цікаві факти про рідне місто, називає та описує цікаві історичні місця;

2 бали (середній рівень показника) – свідчить про посередній рівень знань та уявлень стосовно міста; відповіді пов'язані із рідною вулицею або дитячим садком;

1 бал (низький рівень показника) – досить складно орієнтуватися дитині в інформаційному просторі щодо пам'яток історії та культури міста, його культурно-відпочинкових територій.

Важливим елементом проведення експериментальної роботи з врахуванням інформаційно-змістовного компонента патріотичної вихованості дітей молодшого шкільного віку маємо з'ясувати рівень обізнаності щодо державних символів України, народних традицій, обрядів та звичаїв [37].

Методика «Державні символи України»

Розроблена Л. Шкребтієнко. Мета – виявлення знань дошкільників про державні символи України.

Дітям молодшого шкільного віку пропонується набір карток, на яких містяться зображення прапорів та гербів різних країн, та обрати прапор та герб України.

Окремий набір карток використовується з метою діагностики обізнаності дітей щодо символіки українського народу, відповідно на них містяться зображення символів України (вишитий рушник, калина, соняшник, лелека тощо).

Проводячи оцінку відповідей дітей ураховуються аргументованість відповідей, емоційність висловлювання. Для оцінки відповіді дітей користуються трибальною системою:

3 бали (високий рівень показника) – дитина володіє знанням щодо символів України, дає повні, емоційні висловлювання своїх думок щодо їх застосування;

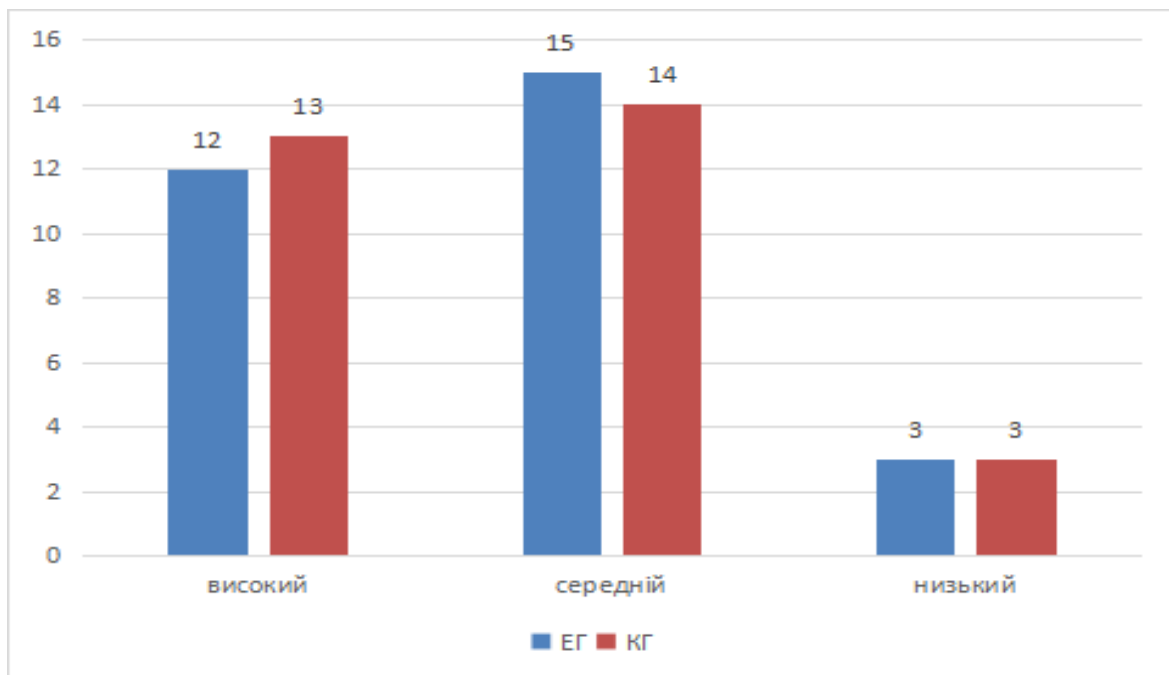
2 бали (середній рівень показника) – дитина має часткове уявлення про значення символів України та можливості їх застосування;

1 бал (низький рівень показника) – фрагментарні уявлення про значення символів України, небажання брати участь у виконанні завдання [38].

Таблиця 2.1

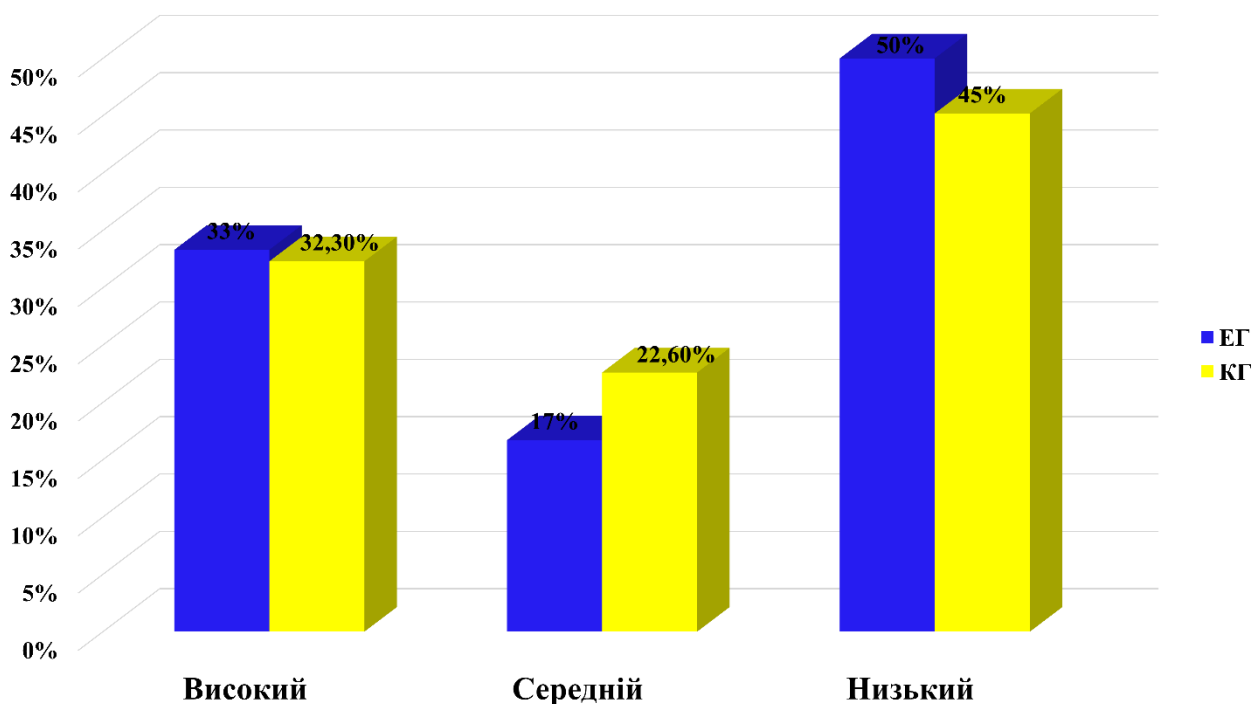
Узагальненні рівневі характеристики показників за когнітивним компонентом

Параметри	Рівні сформованості					
	високий		середній		низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Розуміння основних понять, пов'язаних із патріотизмом	12	12	14	16	4	2
Уявлення та знання про родину, її традиції	12	15	15	12	3	3
Уявлення про рідний край (місто чи село)	10	12	16	15	4	3
Обізнаність з державними символами України, народними традиціями, обрядами, звичаями	12	14	16	13	2	3
Середній показник	12	13	15	14	3	3

**Рис. 2.1. Узагальненні рівневі характеристики показників за
КОГНІТИВНИМ КОМПОНЕНТОМ**

**Узагальнені рівневі характеристики показників за всіма
компонентами (констатувальний етап)**

За результатами таблиці 2.1 та рисунок 2.1 можемо сказати, що високий рівень патріотичної вихованості в експериментальній групі мають 12 (40 %) учнів, а в контрольній 13 (43,3 %), середній рівень патріотичної вихованості в експериментальній групі мають 15 (50 %) учнів, а в контрольній 14 (46,6 %), для обох груп характерно 3 (10 %) учнів з низьким рівнем патріотичної вихованості за когнітивним компонентом .

З метою визначення патріотичної вихованості дітей молодшого шкільного віку (прагнення підтримувати родинні традиції; бажання жити та діяти за нормами суспільно прийнятої моралі, залучатися до суспільно корисних заходів тощо; бажання бути схожим на героїв минулого та сучасності) задля чого використовуємо: модифікована методика «Я – патріот», творчі завдання патріотичного спрямування.

Методика «Я патріот». Метою проведення даної методики є виявлення здатності дітей молодшого шкільного віку пишатися своєю сім'єю, Батьківщиною, з'ясувати рівень суспільно-прийнятої моралі, можливості залучення до суспільно-корисних заходів [42]. Зміст питань методики «Я патріот» наведено в додатку 1.

Таблиця 2.2

Рівні за кількістю набраних балів за методикою «Я патріот»

Рівень	Кількість учнів	
	ЕГ	КГ
високий	12	13
середній	15	14
низький	3	3

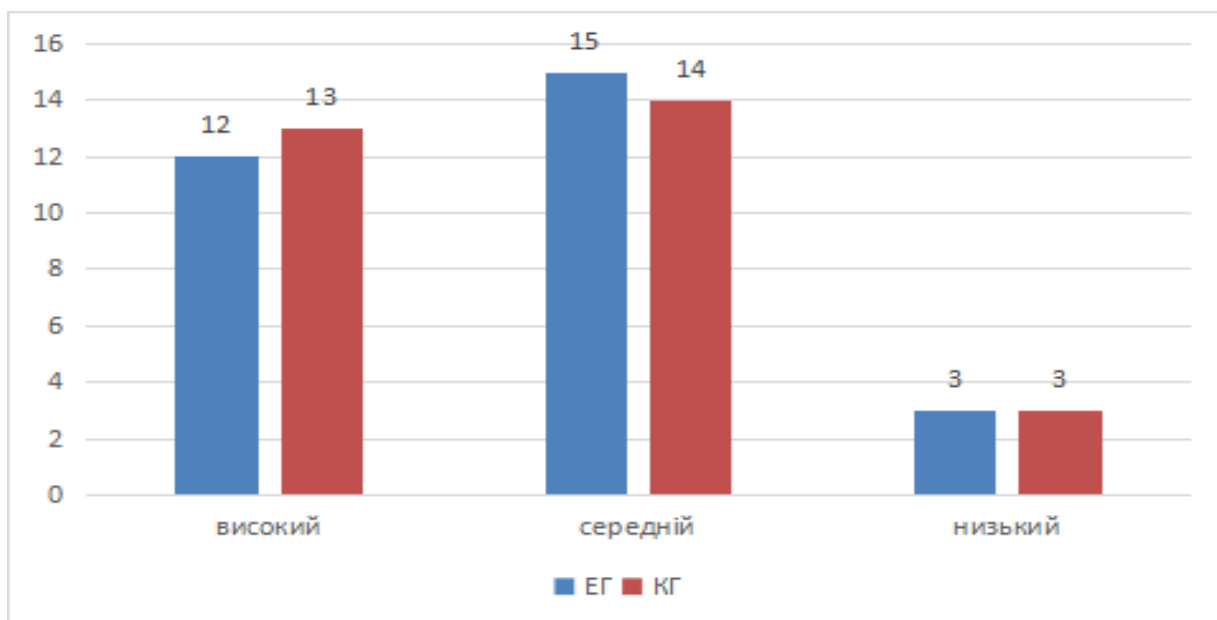
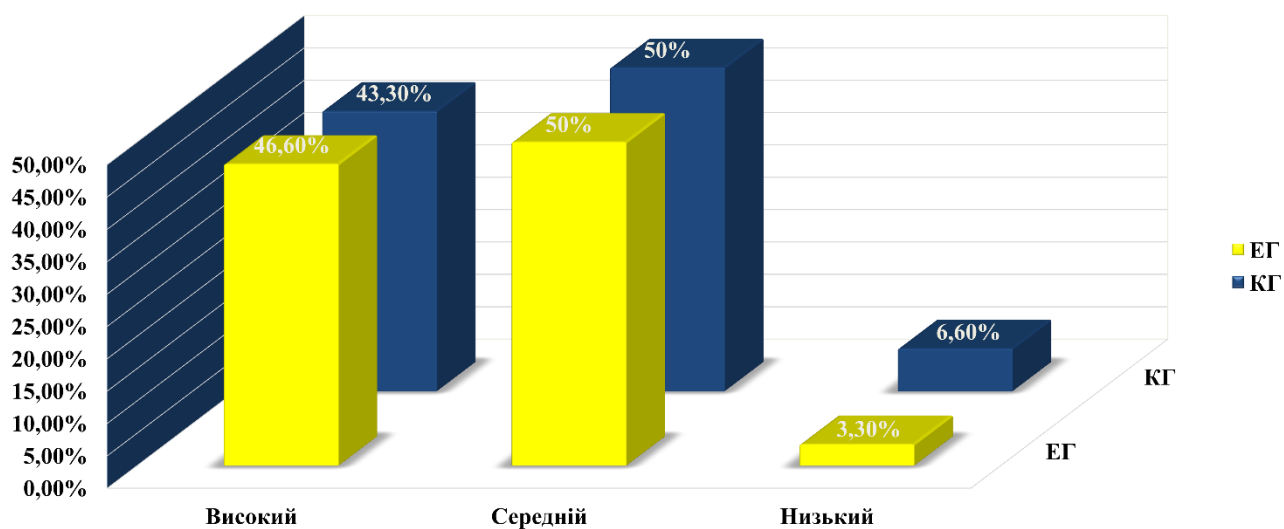

Рис. 2.2. Рівні за кількістю набраних балів за методикою «Я патріот»

Рівні за кількістю набраних балів за методикою «Я-патріот» (контрольний етап)

За результатами таблиці 2.2 та рисунок 2.2 можемо сказати, що більшість 14 (46,7 %) учнів з контрольної групи та 15 (50 %) з експериментальної групи за

методикою «Я патріот» на початок проведення дослідження мають середній рівень патріотичної вихованості. 12 (40 %) учнів з експериментальної групи та 13 (43,3 %) з контрольної групи мають високий рівень патріотичної вихованості. Низький рівень патріотичної вихованості характерний для 3 (10 %) учнів в обох групах.

Дослідницька методика «Одягни в народний костюм»

Мета: З'ясувати оволодіння дітьми навичками визначення компонентів українського національного костюму [45].

Матеріал: зображені на картинках елементи українського, молдавського, азербайджанського та шотландського національних костюмів для чоловіків та жінок.

Хід досліду. Дитині пропонується підібрати елементи одягу для чоловіків та жінок національного українського костюму.

Виконання цього завдання оцінюється наступним чином:

3 бали (високий рівень показника) – завдання виконано безпомилково та самостійно;

2 бали (середній рівень показника) – завдання виконано з незначними помилками. Допомога дорослого незначна.

1 бал (низький рівень показника) – завдання виконано із суттєвими помилками за суттєвої допомоги.

Таблиця 2.3

Рівні за кількістю набраних балів за методикою «Одягни в народний костюм»

Рівень	Кількість учнів, %	
	ЕГ	КГ
високий	11	12
середній	15	5

НИЗЬКИЙ	4	3
---------	---	---

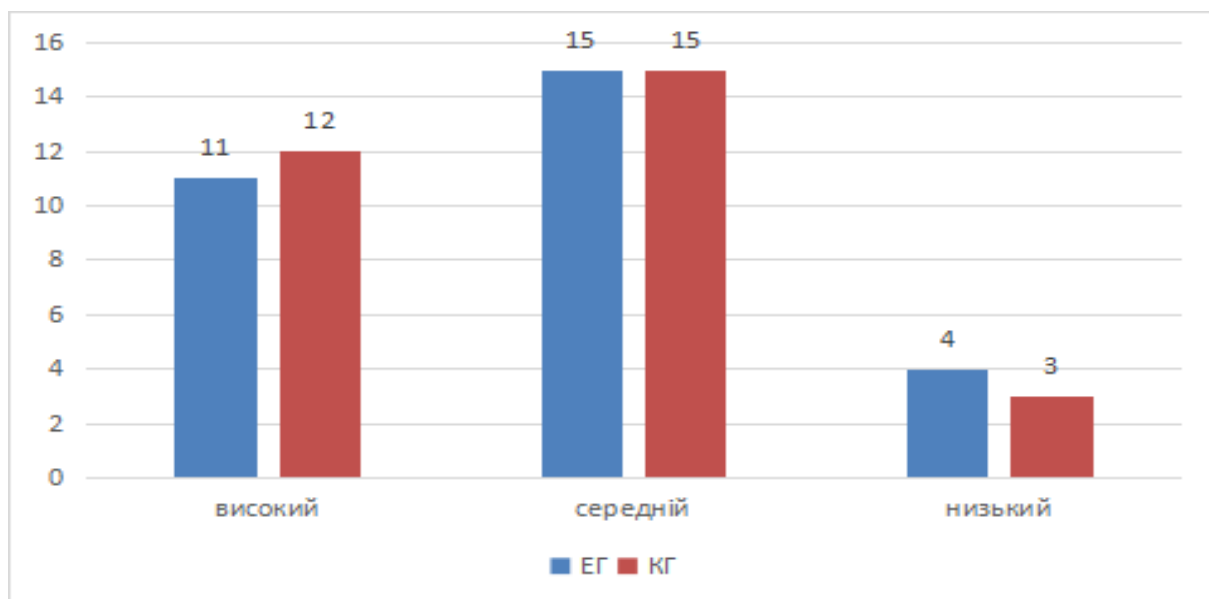
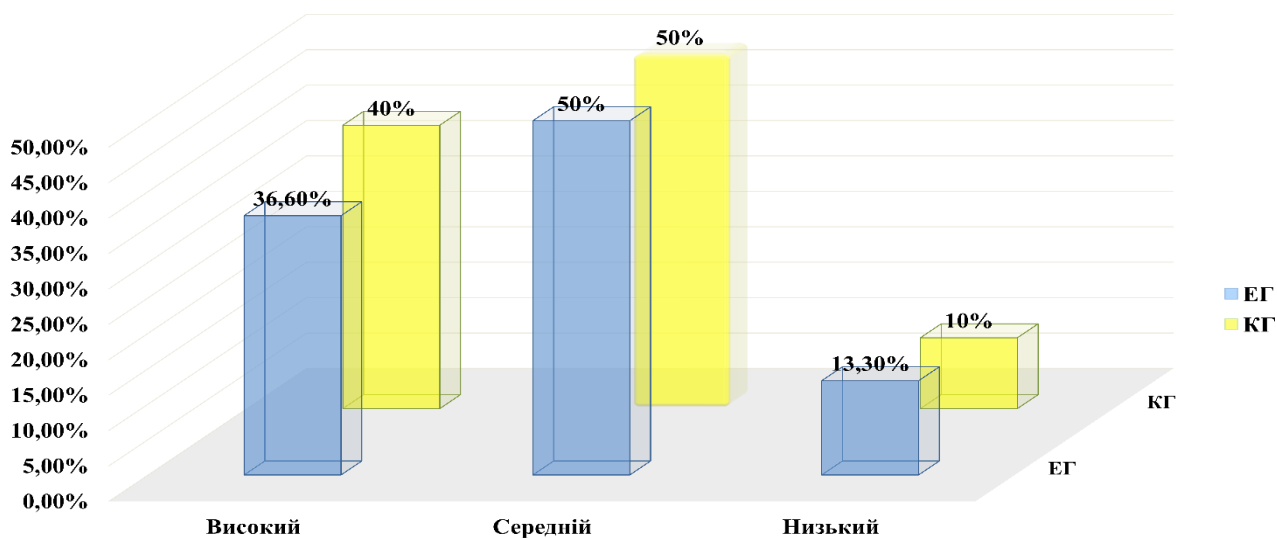

Рис. 2.3. Рівні за кількістю набраних балів за методикою «Одягни в народний костюм»

Рівні за кількістю набраних балів за методикою «Одягни у народний костюм»

За результатами таблиці 2.3 та рисунок 2.3 можемо сказати, що 15 (50 %) учнів EG та 15 (50 %) учнів KG за методикою «Одягни в народний костюм» на

початок проведення дослідження мають середній рівень патріотичної вихованості. Високий рівень патріотичної вихованості показали 11 (36,6 %) учнів з експериментальної групи та 12 (40 %) учнів з контрольної групи. Низький рівень патріотичної вихованості характерний для 4 (13,3 %) учнів експериментальної групи та для 3 (10 %) учнів контрольної групи.

Отже, в результаті проведення декількох методик щодо вивчення рівня патріотичної вихованості серед учнів 4 класів Куликівського ліцею та ліцею № 29 м.Чернігів можемо стверджувати, що більшість учнів на початок проведення дослідження мають середній рівень патріотичної вихованості. Згідно отриманих результатів вважаємо за потрібне проведення навчально-виховної роботи національно-патріотичного спрямування.

2.2 Підбірка занять національно-патріотичного спрямування для молодших школярів в умовах сьогодення

Актуальність теми визначена тим, що в умовах сьогодення України необхідність національно-патріотичного виховання і освіти підростаючих поколінь стає все більш гострою. Національно-патріотичне виховання - це процес формування національної самосвідомості. Національна самосвідомість - це розуміння свого місця і своєї значущості, перш за все наше шанобливе ставлення до самих себе, наше розуміння того, звідки ми, які ми, чому ми саме такі і в чому наше призначення. Кожна людина - частина того народу, тієї нації, до якого він відноситься. Людина повинна знати історію, культуру, традиції свого народу, пишатися своїм народом і поважати інші народи.

Школа завжди розвивала в дітях почуття свободи, єдності, рівності і братерства. Сутність поняття «патріотизм» включає в себе любов до Батьківщини, до землі, де народився і виріс, гордість за історичні звершення

народу. Патріотизм нерозривно поєднується з інтернаціоналізмом, почуттям загальнолюдської солідарності з народами всіх країн. Особливе місце в інтернаціональному вихованні займає формування почуттів єдності, дружби, рівності і братерства, культури міжнаціонального спілкування; нетерпимості до проявів національної переваги. У цьому процесі велика роль справді народної багатонаціональної культури, вірної правді життя. Провідне місце в процесі становлення патріотичної та інтернаціональної свідомості школярів займає зміст освіти [35].

Підбірка занять національно-патріотичного спрямування для молодших школярів, які можна проводити в умовах сучасного світу та актуальних подій може включати наступну тематику:

1. Вивчення символів держави. Поясніть значення національного прапора, герба та гімну. Діти можуть створити власний «патріотичний» прапор і герб для свого класу чи школи.

2. Історії героїв. Розповідайте дітям історії визначних осіб української історії, воїнів, які відзначилися героїзмом в сучасних конфліктах. Обговорюйте їхні вчинки та вплив на сучасні події. Розповіді про події з історії України, видатних героїв та легендарні події можуть зацікавити дітей і сприяти їхньому кращому розумінню минулого.

3. Вірші та пісні. Вчіть дітей національним віршам і патріотичним пісням. Можна організувати конкурси виконання та створення власних віршів на тему Батьківщини.

4. Літературні заходи. Проводьте літературні вечори, де діти читають або виконують вірші та тексти, пов'язані з історією України.

5. Історичні казки. Створіть історичні казки або використовуйте історії героїв для розповідей.

6. Малюнок «Моя Батьківщина». Запропонуйте дітям намалювати свою інтерпретацію «Моєї Батьківщини». Обговоріть результати та спільно створіть виставку малюнків.

7. Екскурсії та віртуальні подорожі. Організуйте екскурсії до музеїв чи пам'ятників, пов'язаних із важливими історичними подіями. Використовуйте віртуальні тури, якщо екскурсії не є можливими. Проведення віртуальних екскурсій до музеїв, історичних пам'яток та пам'ятників може розширити знання дітей про свою країну.

8. Проекти «Моя Родина». Діти можуть створити проекти «Моя Родина», де вони представлять свої родини, традиції та історії.

9. Патріотичні геройські ігри. Організуйте патріотичні ігри, де діти відчують себе героями, розв'язуючи завдання та долаючи виклики. Влаштуйте рольові ігри, де діти можуть втілити образи видатних історичних постатей або відтворити важливі історичні події.

10. Організація благодійних заходів. Включіть дітей у благодійні заходи для підтримки тих, хто потребує допомоги. Це може бути збір коштів чи надсилання листів солдатам.

Можна організувати майстер-класи з виготовлення національних символів, прапорів, або традиційних рукоділля, що відображає культуру України. Варто залучати дітей до проведення досліджень на тему історії або культури України та створення власних проектів.

Проведення національно-патріотичних занять має велику важливість для розвитку особистості, формування громадянської позиції та становлення патріотизму у молодшому поколінні. Заняття спрямовані на усвідомлення цінностей та моральних норм, які лежать в основі сучасної української культури та ідентичності. Заняття сприяють формуванню патріотичних якостей, таких як відданість, вірність, готовність служити своїй країні. Заняття дозволяють дітям

відчути себе часткою великої історії, що може позитивно впливати на їхнє духовне здоров'я.

Ці заняття допоможуть молодшим школярам розкрити і розвинути свої патріотичні почуття та розуміння важливості збереження і любові до рідної країни.

Розробки проведення занять національно-патріотичного спрямування представлені в додатку 2.

2.3 Перевірка ефективності пропонованих форм та методів національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення щодо рівня сформованості національно-патріотичної свідомості

Нами були проведені декілька заходів з метою підвищення рівня сформованості національно-патріотичної свідомості молодших школярів в умовах сьогодення. Проводилися заходи на базі Куликівського ліцею. В повторному дослідженні приймали участь 30 учні 4 класу Куликівського ліцею та 30 учнів ліцею № 29 м.Чернігів.

Заходи, які на нашу думку мають підвищити рівень сформованості національно-патріотичної свідомості молодших школярів в умовах сьогодення були проведені за наступною тематикою: урок «Національні та державні символи України», виховний захід «Україна у нас одна», урок-лекція «Український національний костюм».

Після проведення заходів національно-патріотичного спрямування нами було проведено повторна перевірка.

Таблиця 2.4

Узагальненні рівневі характеристики показників за когнітивним компонентом (після проведення занять)

Параметри	Рівні сформованості					
	високий		середній		низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Розуміння основних понять, пов'язаних із патріотизмом	15	13	14	15	1	2
Уявлення та знання про родину, її традиції	15	15	15	13	0	2
Уявлення про рідний край (місто чи село)	15	13	14	15	1	2
Обізнаність з державними символами України, народними традиціями, обрядами, звичаями	15	14	14	14	1	2
Середній показник	15	14	14	14	1	2

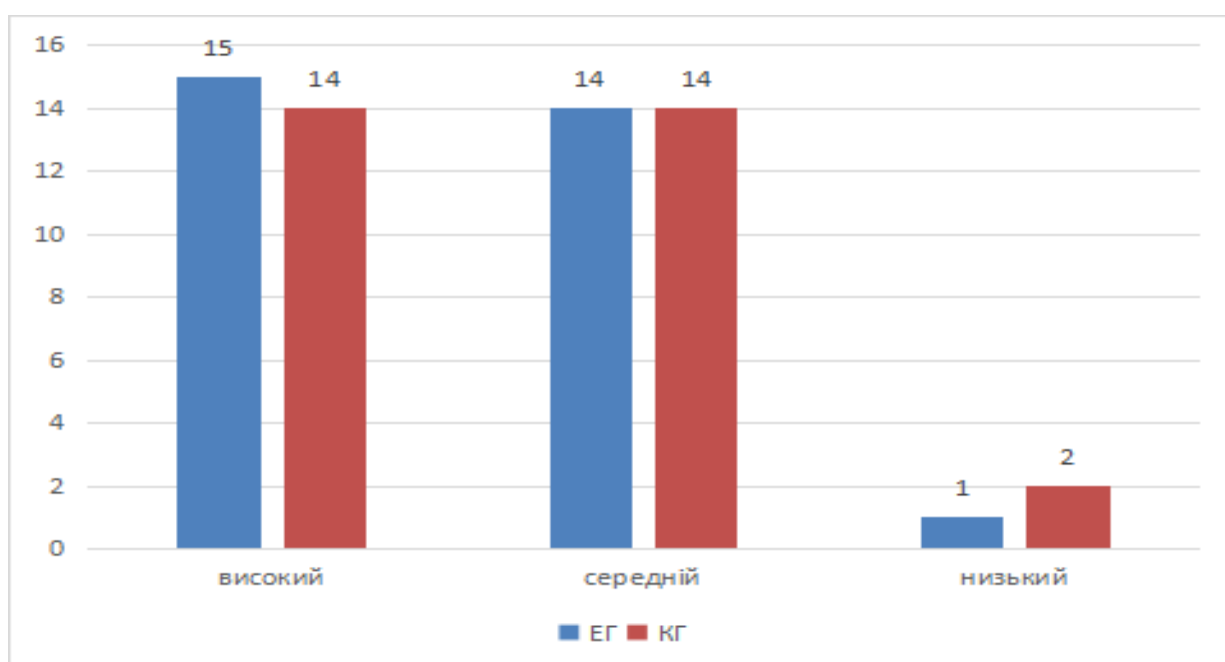

Рис. 2.4. Узагальненні рівневі характеристики показників за когнітивним компонентом (після проведення занять)

За результатами таблиці 2.4 та рисунок 2.4 можемо сказати, що більшість учнів 4 класу після відвідування занять національно-патріотичного спрямування покращили рівень показників за когнітивним компонентом патріотичної вихованості. 15 (50 %) учнів експериментальної групи показали високий рівень, а в контрольній групі 14 (46,6 %), середній рівень мають 15 (50 %) учнів в кожній групі, низький рівень характерний для 1 (3,3 %) учнів в експериментальній групі та 2 (6,6 %) для контрольної групи.

Таблиця 2.5

Порівняння результатів показників за когнітивним компонентом до та після проведення занять національно-патріотичного спрямування (середній показник)

Рівні сформованості	Експериментальна група		Контрольна група	
	до	після	до	після
високий	12	15	14	14
середній	15	14	13	14
низький	3	1	3	2

Розглянемо більш детально аналіз параметрів. Розуміння основних понять, пов'язаних із патріотизмом маємо покращення серед учнів на 3 (10%) до високого рівня, та на 1 (3,3 %) до середнього рівня.

Уявлення та знання про родину, її традиції маємо покращення серед 4 учнів (13,6 %) до високого рівня.

Уявлення про рідний край (місто чи село) маємо покращення серед 4 учнів (13,6 %) до високого рівня, та 2 учнів (6,6%) до середнього рівня.

Обізнаність з державними символами України, народними традиціями, обрядами, звичаями маємо покращення серед 3 учнів (10 %) до високого рівня, та 2 учнів (6,6 %) до середнього рівня.

Таблиця 2.6

Рівні за кількістю набраних балів за методикою «Я патріот» (після проведення занять)

Рівень	Кількість учнів	
	ЕГ	КГ
високий	14	13
середній	15	15
низький	1	2

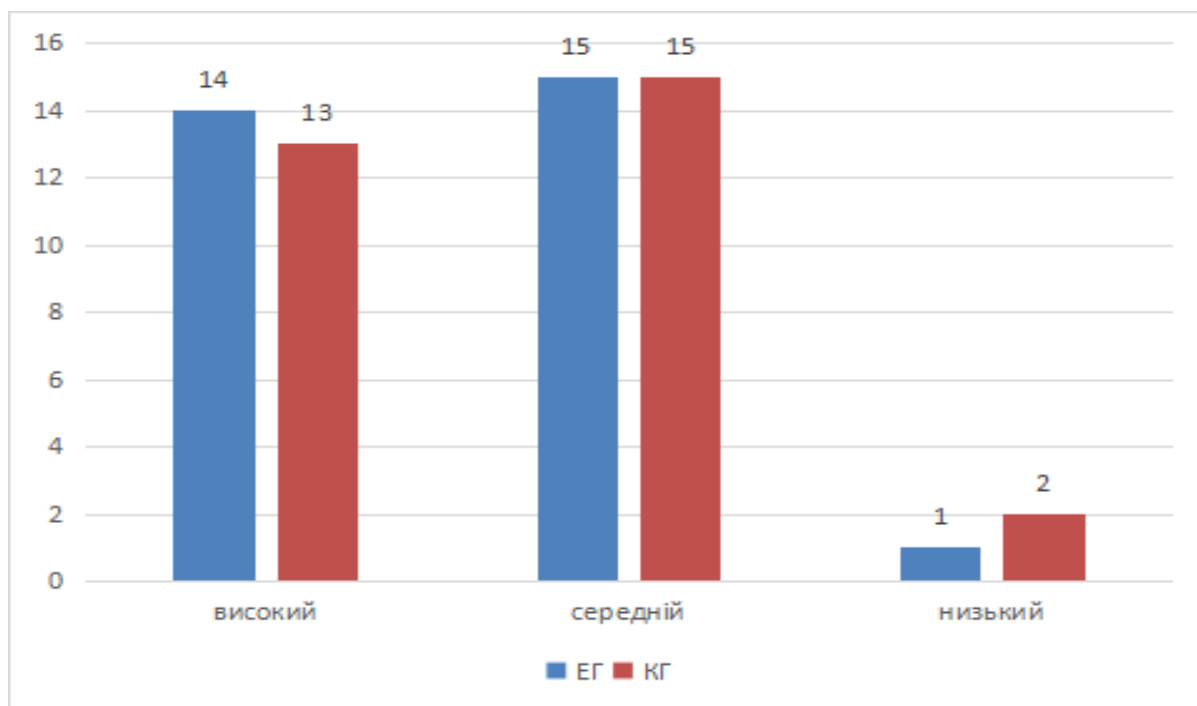

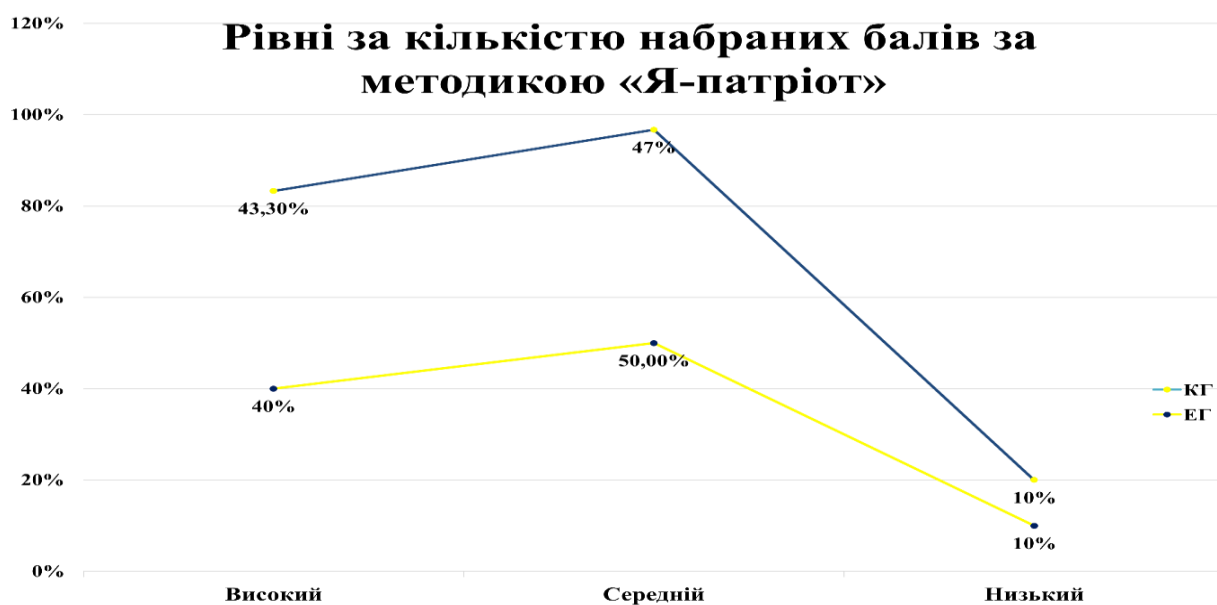
Рис. 2.5. Рівні за кількістю набраних балів за методикою «Я патріот» (після проведення занять)

За результатами таблиці 2.6 та рисунок 2.5 можемо сказати, що 15 (50 %) учнів з контрольної та експериментальної групи за методикою «Я патріот» після відвідування занять національно-патріотичного спрямування мають середній рівень патріотичної вихованості, високий рівень характерний для 14 (46,6 %) учнів ЕГ та 13 (43,3%) КГ, низький рівень мають 1 (3,3%) учні ЕГ та 2 (6,6%) учні КГ.

Таблиця 2.7

Порівняння рівнів за кількістю набраних балів за методикою «Я патріот» (до та після проведення занять)

Рівень	Кількість учнів			
	До занять		Після занять	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
високий	12	13	14	13
середній	15	14	15	15
низький	3	3	1	2

Згідно результатів представлених в таблиці 2.7 можемо відзначити, що маємо підвищення рівня патріотичної вихованості до високого у 2 учнів (6,6 %) ЕГ, в той же час у 2 учнів (6,6 %) маємо покращення з низького рівня в ЕГ та у 1 учня (3,3 %) в КГ, показники середнього рівня патріотичної вихованості в ЕГ не змінились, а в КГ маємо зростання на 3,3%.

Таблиця 2.8

Рівні за кількістю набраних балів за методикою «Одягни в народний костюм» (після проведення занять)

Рівень	Кількість учнів	
	ЕГ	КГ
високий	14	13
середній	14	15
низький	2	2

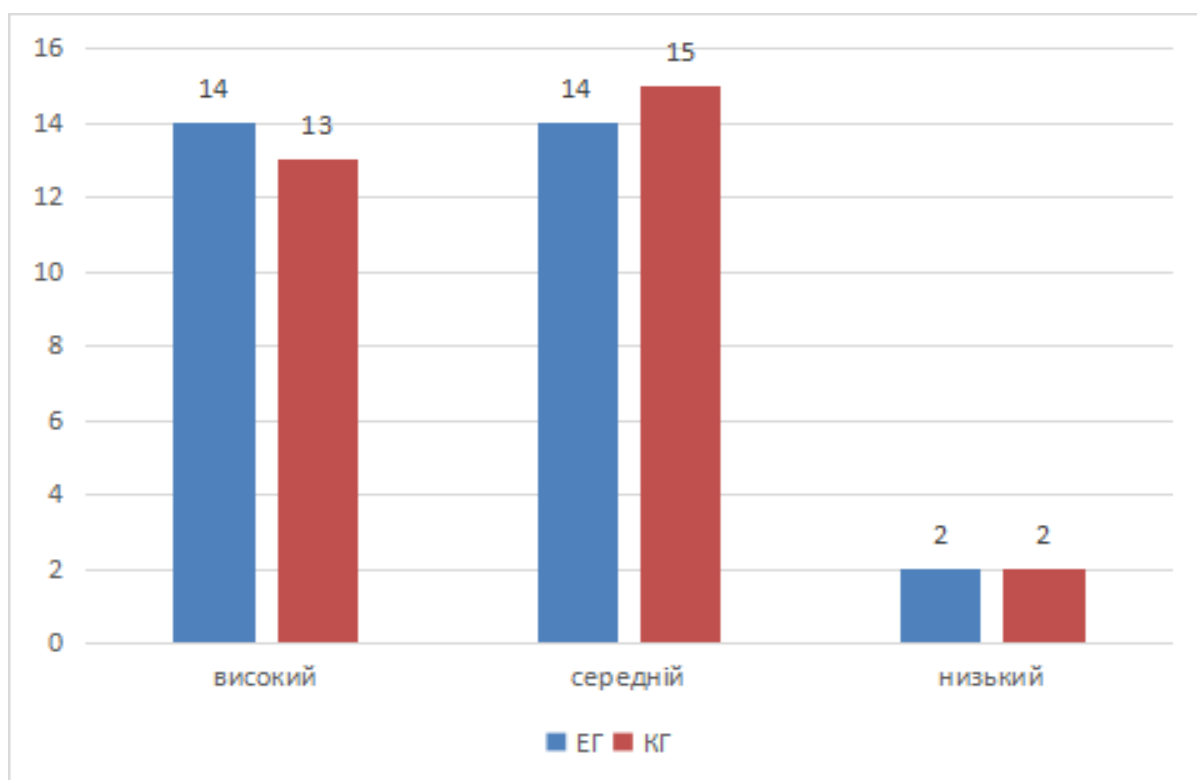
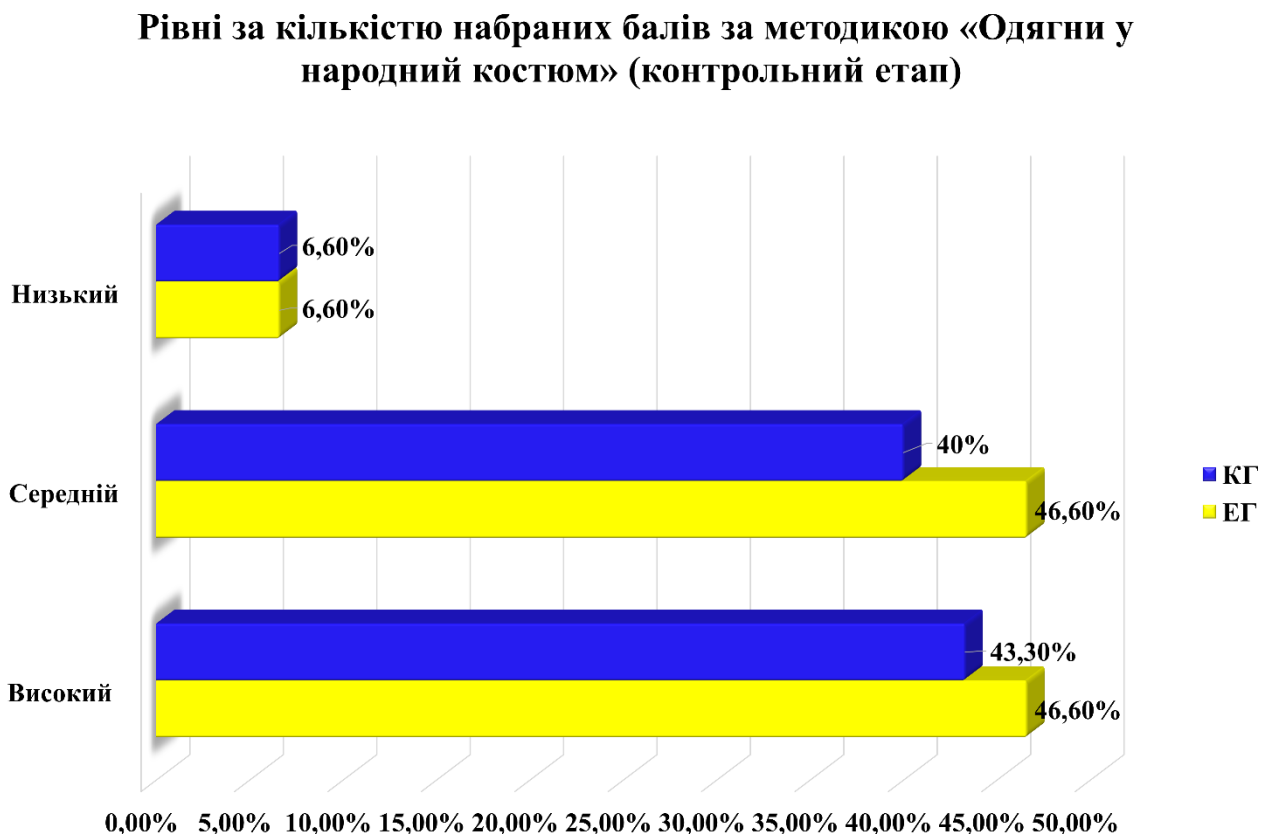

Рис. 2.6. Рівні за кількістю набраних балів за методикою «Одягни в народний костюм» (після проведення занять)

За результатами таблиці 2.8 та рисунок 2.6 можемо сказати, що 14 (46,6 %) учнів ЕГ та 12 (40 %) учнів КГ за методикою «Одягни в народний костюм» після відвідування занять національно-патріотичного спрямування мають середній рівень патріотичної вихованості. Високий рівень патріотичної вихованості показали 14 (46,6 %) учнів з експериментальної групи та 13 (43,3 %) учнів з контрольної групи. Низький рівень патріотичної вихованості характерний для 2 (6,6 %) учнів експериментальної групи та для 2 (6,6 %) учнів контрольної групи.

За результатами таблиці 2.8 та рисунок 2.6 можемо сказати, що більшість учнів за методикою «Одягни в народний костюм» після відвідування занять

національно-патріотичного спрямування покращили рівень показників та мають високий рівень патріотичної вихованості.

Таблиця 2.9

Порівняння рівнів за кількістю набраних балів за методикою «Одягни в народний костюм» (до та після проведення занять)

Рівень	Кількість учнів			
	До занять		Після занять	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
високий	9	8	17	9
середній	9	11	11	11
низький	12	11	2	10

Згідно результатів представлених в таблиці 2.9 можемо відзначити, що маємо підвищення рівня патріотичної вихованості до високого у 3 (10 %) учнів ЕГ та 1 (3,3%) серед учнів КГ, показники середньо рівня патріотичної вихованості в групах не змінилися, в той же час все ж таки 2 (6,6 %) учнів мають низький рівень в ЕГ та КГ. Кількість учнів з низьким рівнем після відвідування занять показали кращий результат на 6,6% в ЕГ та на 3,3% в КГ.

Отже, в результаті відвідування занять національно-патріотичного спрямування за всіма використаними методиками можемо відзначити покращення рівня патріотичної вихованості серед учнів ЕГ (4 класу Куликівського ліцею), можемо констатувати, що більшість учнів в результаті мають високий рівень патріотичної вихованості. Згідно отриманих результатів вважаємо, що проведення навчально-виховної роботи в даному напрямку дало позитивні результати та може використовуватись з навчальною та виховною метою в молодшій школі.

Висновки до другого розділу

Проведене дослідження щодо визначення рівня сформованості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення проводилося на базі Куликівського ліцею та ЗОШ І ст. №25 м.Чернігів. В дослідженні приймали участь учні 4 класів по 30 учнів кожного класу.

З метою вивчення рівня патріотичної вихованості дітей молодшого шкільного віку за *когнітивним компонентом* (уявлення та знання про родину, її традиції; уявлення про рідний край (місто чи село); обізнаність з державними символами України, народними традиціями, обрядами, звичаями; оволодіння доступними уявленнями про поняття «патріотизм») використовувалися: творче завдання «Турист»; методика «Державні символи України» (за Л. Шкрєбтїєнко).

З метою визначення патріотичної вихованості дітей молодшого шкільного віку (прагнення підтримувати родинні традиції; бажання жити та діяти за нормами суспільно прийнятої моралі, залучатися до суспільно корисних заходів тощо; бажання бути схожим на героїв минулого та сучасності) задля чого використовуємо: модифікована методика «Я – патріот», творчі завдання патріотичного спрямування.

За результатами проведених методик щодо когнітивного компоненту можемо сказати, що 50 % учнів 4 класу на період закінчення проведення дослідження мають високий рівень показників патріотичної вихованості. Покращення результатів щодо підвищення рівня патріотичної вихованості маємо переважно на 6,6 % за основними показниками.

За результатами проведених методик модифікована методика «Я патріот», творчі завдання патріотичного спрямування можемо сказати, що 10 % учнів 4 класу на період закінчення проведення дослідження підвищили свій рівень патріотичної вихованості до високого рівня.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі подано теоретичне обґрунтування та практичне розв'язання актуального наукового дослідження. У результаті проведеної роботи над темою *«Національно-патріотичне виховання молодших школярів в умовах викликів сьогодення»* можемо сформулювати наступні висновки:

1. На основі аналізу науково-методичної літератури з'ясовано стан розроблення проблеми та конкретизовано сутність основних понять дослідження. Національно-патріотичне виховання у сучасній початковій школі має величезний навчальний та виховний потенціал. Використання національно-патріотичного доробку на уроках та у позакласній діяльності забезпечує цілісне уявлення молодших школярів про Україну, її культуру, історію та національну ідентичність рідного краю. Важливе значення такої роботи ще й у тому, що дитина виховується як гуманна соціально активна особистість, яка усвідомлює свою належність до українського народу. Використання різноманітних методів та прийомів національно-патріотичної діяльності збуджує мислення дітей, розвиває психічні процеси, підвищує працездатність і самодіяльність учнів. Знання щодо національної приналежності та ідентичності українців закріплюються у процесі практичної діяльності – це дає їм змогу застосовувати свої знання у житті.

Ефективність різноманітних форм роботи відзначається наявністю в учнів необхідних знань історико-краєзнавчого, природознавчого та народознавчого характеру. Використання історичних аспектів власної національної приналежності дає можливість дітям дізнаватися нове про своє місце народження та проживання, важливість власної нації, значення національної гідності та честі в світовому просторі.

Велике значення для національно-патріотичного виховання має використання в освітньому процесі сучасних форм та методів подачі інформації,

які спонукають учнів до говоріння, слухання, обміну думками, враженнями; самостійного пошуку шляхів вирішення проблем – загалом активізує фізичну, соціальну та пізнавальну функції особистості.

2. Визначено та охарактеризовано критерії (інформаційно-змістовий, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний), показники (когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінковий) та рівні (високий, середній, низький) сформованості національно-патріотичне виховання молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

3. Проведено дослідження ефективності використання інноваційних форм та методів національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення. Проаналізувавши дані експериментального дослідження серед учнів 4 класу Куликівського ліцею та ЗОШ І ст. №25 м. Чернігів констатуємо: рівень патріотичної вихованості учнів ЕГ підвищився після проведення експерименту; більшість учнів 4 класу ЕГ після відвідування занять національно-патріотичного спрямування покращили рівень показників за когнітивним компонентом патріотичної вихованості; за методикою «Я-патріот» після відвідування занять національно-патріотичного спрямування покращили рівень показників та більшість учнів ЕГ мають високий рівень патріотичної вихованості; за методикою «Одягни в народний костюм» після відвідування занять національно-патріотичного спрямування покращили рівень показників та більшість учнів мають високий рівень патріотичної вихованості.

Процес впровадження інноваційних форм та методів для національно-патріотичного виховання є ефективним за умови дотримання сукупності дидактичних умов, що забезпечує достатній кругозір учнів щодо власної історичної цінності та ідентичності України в цілому та її народу зокрема; сприяє більш якісному засвоєнню програмового та додаткового матеріалу; стимулює розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів; є вихідною

базою для виховання патріотичних почуттів і розвитку загально-навчальних вмінь.

Порівняння отриманих під час дослідження даних дає змогу дійти висновку про ефективність використання інноваційних форм та методів національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах сьогодення. Результати, отримані наприкінці педагогічного дослідження дають підстави вважати, що визначені вище завдання реалізовано, мети досягнуто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова О. С. Формування патріотичної та громадянської свідомості учнів: теорія і практика [Електронний ресурс] : монографія / О. С. Александрова, Ф. Л. Левітас, О. О. Салата та ін. Київ; рец. І. К. Патриляк, Л. О. Филипович ; ред. Ф. Л. Левітаса, О. С. Александрова, О. О. Салати. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2018. 172 с.
2. Артеменко Л.М. Специфіка патріотичного виховання молодших школярів у процесі краєзнавчої роботи. Педагогічна освіта на зламі століть: досвід минулого – погляд у майбутнє: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 95-річчю кафедри педагогіки (19-20 жовтня 2017р., м. Ніжин). Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2017. С.20-22.
3. Бандерівські читання. Матеріали перших та других Бандерівських читань / упор. Т. Бойко, Ю. Сиротюк. Київ – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. 200 с.
4. Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану. Збірник наукових праць Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. Вип. 2(8), 2022. С.73-86.
5. Бех І.Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. К.: 2014. 29 с.
6. Бондаренко Н. В., Косянчук С.В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.
7. Виховуємо патріотів. Орієнтовна модель роботи з національно-патріотичного виховання. *Палітра педагога*. 2009. №4. С. 6-7.
8. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич: Коло, 2003. 528 с.

9. Вишневецький О. Сучасне українське виховання: Педагогічні нариси. Львів : Львів. наук.-метод. ін-т освіти, Львів. обл. пед. т-во ім. Г. Ващенка, 1996. 238 с.
10. Гарбузюк Т. В. Деякі аспекти основ сучасного національно-патріотичного виховання. *Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки*. 2015. № 7. С. 142 – 147.
11. Гарбузюк З.Т. Патріотичне виховання школярів. *Виховання школярів* 2005. №8. с.17.
12. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави: студії виховання. *Рідна школа*. 2001. № 2. С. 9–14.
13. Демидова І.Ю. Національно-патріотичне виховання молодших школярів. *Позакласний час*. 2002. №21. С.1-2
14. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12>
15. Джус О. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в українській діаспорі: досвід, спроби переосмислення. *Наука і освіта. Педагогіка*. №10, 2016. С. 76 – 81.
16. Добровольська Л.Н., Чорновіл В.О. Національно-патріотичне виховання молодших школярів – пріоритетний напрям діяльності педагогів: Навчально-методичний посібник. Черкаси: Видавництво комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2016. 140 с.
17. Докукіна О.М. Національне виховання дітей і учнівської молоді. *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 565–567.
18. Журба К. Теоретичні основи національно-патріотичного виховання школярів. *Гірська школа Українських Карпат*. 2013. № 8-9. С. 235-239.
19. Завалевський Ю. І. Громадянське виховання старшокласників: проблеми, досвід, перспективи: навч.-методичний посібник. Київ, 2003. 104 с.

20. Калита Н., Пантюк М. Національно-патріотичне виховання учнів початкової школи. *Молодь і ринок*. №10 (196), 2021. С.19-24

21. Келембет Л. І., Фляк О. О., Риндич О. М. Патріотичне виховання дітей та учнівської молоді: теорія і практика. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді у сучасному освітньому просторі України на засадах етнопедагогіки: матеріали Всеукр. наук.-прак. інтернет-конф. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2016. С. 16–23.

22. Киричок В. А. Сучасні форми і методи патріотичного виховання молодших школярів у позаурочній діяльності. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Збірник наукових праць, випуск 14, книга I*. С. 134-144

23. Колодій О.С. Генетичні закономірності розвитку патріотизму в історії педагогічної думки / Джерело доступу: http://www.ipe.poltava.ua/pm/html/2010_4/kolodi.pdf

24. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України. 2015. № 8. С. 87–95.

25. Концепція національно-патріотичного виховання. URL: [https://mon.gov.ua app uploads public](https://mon.gov.ua/app/uploads/public)

26. Коркішко О.Г. Виховання патріотизму молодших школярів у позаурочній виховній роботі: автореф. дис. кандидата пед. наук: 13.00.07. Луганськ, 2004. 23 с.

27. Короленко Ю., Романюк Н., Оцалюк Н. Я, моя родина – слава України: навчально-розвивальна гра. *Вчитель-методист дошкільного закладу*. 2016. №6. С. 15-19.

28. Костюшко Г. О. Національно-патріотичне виховання молоді в контексті етнопедагогічних засад. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна

педагогіка. Випуск 21. 2016. С. 33-39.

URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/11614>

29. Кротюк В. А. Сучасні концепції дослідження патріотизму. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Сер. : Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2013. № 5. С. 52-58.

30. Кудін В.С. Досвід діяльності закладів позашкільної освіти з патріотичного виховання [Електронний ресурс] : методичний посібник. Київ : КНЗ «ЧОШОПП ЧОР», 2016. 80 с.

31. Матвієнко С.І. Соціально-моральне виховання: дослідно-технологічні аспекти: навчально-методичний посібник для студентів педагогічних спец. / укл.: О.Л.Кононко, С.І. Матвієнко, Н.П. Пихтіна, А.М. Аніщук, Л.В. Бобро, О.В. Лісовець; за заг. ред. О.Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2020. С. 249-310.

32. Національно-патріотичне виховання у закладах освіти: рекомендації URL: <https://pon.org.ua/novyny/7258-naconalno-patrotichne-vihovannya-u-zakladah-osvti-rekomendacyi.html>

33. Особистісно орієнтовані технології національно-патріотичного виховання учнівської молоді в громадських об'єднаннях [Електронний ресурс] : метод. посіб. / [авт. кол.: Т.К. Окушко, Ж.В. Петрочко, Н.В. Харченко та ін.]. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 198 с.

34. Остряньська Н. В. Виховання національної свідомості збірник наукових праць. *Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна.* Х.: Видавництво «Освіта» ХНУ. 2006. Вип. XVII. С. 165–173.

35. Пантук М. П. Завдання національно-патріотичного виховання молоді у педагогічній спадщині вітчизняних педагогів кінця ХІХ–початку ХХ ст. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. №1. Тернопіль. С. 23–27

36. Пономаренко Л. Виховання громадянськості у молодших школярів. *Початкова школа*. 2001. №3. С.17-20.

37. Привалко Т. В. Патріотизм у системі сучасних суспільних цінностей [Електронний ресурс] : матеріали XV науково-практичної конференції / Привалко ; ред. Єрохін, Осічнюк, Чугаєнко, Єрмошенко, Матвійчук, Ільчук, Привалко. Київ : ВНЗ «Національна академія управління», 2016. 188 с.

38. Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Указ Президента України № 143/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1432022-41729>.

39. Рашидов С. Ф. Виховання громадянськості та патріотизму як цінностей громадянського суспільства. *Духовність особистості*. 2011. Вип. 3. С. 107.

40. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін : навч.-метод. посіб. Під ред. І. Д. Бех, К. О. Журба, В. А. Киричок. Київ: Педагогічна думка, 2011. 240 с.

41. Сіленко Т.В. Формування патріотичних та громадянських якостей особистості учня засобами національно-патріотичного виховання [Електронний ресурс] : Методичний посібник. Вінниця : ММК, 2015. 45 с.

42. Сухомлинська О. Патріотизм як цінність: погляд на історію і сьогодення. *Шлях освіти*. 2010. С.10-14.

43. Фінін Г. І. Сучасні педагогічні технології та патріотичне виховання. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія*. 2012. Вип. 38. С. 203-216.

44. Формування патріота в вимірі революції гідності та пріоритетів «Нової школи» [Електронний ресурс] : збірник статей учасників 1-го Всеукраїнського круглого столу з он-лайн трансляцією, 16-17 лютого 2017 року / рец. Ю. О. Нікітін, С. М. Грицай, М. В. Жук ; ред. С. В. Драновська, Л. М. Чхайло ;

власник прав Електронне науково методичне видання. Суми : КЗ СОШПО, 2017. 401 с.

45. Череповська Н.І. Медіаосвітні засоби у вихованні патріотизму молоді в інформаційну добу [Електронний ресурс] / Н.І. Череповська // Збірник матеріалів: III Міжнародна науково-методична конференція «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи». 2015. С. 59-67. Режим доступу до ресурсу: http://www.aup.com.ua/ml/Zbirnyk_konf_2015.pdf

46. Череповська Н.І. Медіаосвітні засоби як ресурс розвитку патріотичних почуттів особистості / (у співавторстві з Вознесенською О.Л.) // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології ; [редакційна рада: М. М. Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін.] К.: Міленіум, 2015. Вип. 35 (38). С. 231-244.

47. Череповська Н.І. Медіаосвітні ресурси розвитку патріотизму і критичного мислення молоді (навчально-методичний посібник). Київ, 2016. 145 с.

48. Череповська Н.І. Патріотизм і національна ідентичність молоді в умовах кризи суспільства: медіапсихологічний підхід. – [Електронний ресурс]. Особистість в умовах кризових викликів сучасності: Матеріали методологічного семінару НАПН України (24 березня 2016 року) / За ред. академіка НАПН України С.Д. Максименка. К., 2016. С. 366-374. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/704987/>

49. Череповська Н.І. Патріотизм молоді в умовах інформаційної війни / Патріотизм у системі сучасних суспільних цінностей: матеріали XV науково-практичної конференції. К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2016. С. 107-109.

50. Чорна К. Виховуємо громадян-патріотів України [Електронний ресурс] : Науково-методичний посібник. Ч. 1. Черкаси : Видавництво ЧОШОПП, 2011. 273с.

51. Ягупов В.В. Педагогіка Київ: Либідь, 2002. 560 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зміст методики «Я патріот»: методика складається із 10 питань.

1. Чи любиш ти свою сім'ю? За що саме?
2. Чи любиш ти Україну? За що саме?
3. Чи пишаєшся ти тим, що живеш в Україні?
4. Чи хотів би ти її обороняти?
5. Чи подобається тобі природа навколо тебе?
6. Чи хотів би ти її оберігати? Як саме?
7. Чи є у тебе улюблені куточки у нашому місті?
8. Як ти ставишся до людей, які погано поводять себе на вулицях міста? Ти будеш брати приклад з їхньої поведінки?
9. Чи хотів би ти стати справжнім патріотом України?
10. Що б ти робив, щоб Україна стала ще кращою?

Критерії оцінювання:

2 бали (високий рівень показника) – вмотивована позиція, самостійне, розгорнуте та обґрунтоване висловлювання;

1 бал (середній рівень показника) – хитка, невизначена позиція, відповідь необґрунтована та надіється за допомоги дорослого;

0 балів (низький рівень показника) – відсутність особистісної мотивації на патріотичні визначення або відсутність відповіді.

Рівні за кількістю набраних балів:

від 15 до 20 балів – високий рівень;

від 7 до 14 балів – середній рівень;

від 0 до 6 балів – низький рівень;

Урок «Національні та державні символи України».

Мета: Збагатити знання дітей молодшого шкільного віку про Україну як державу. Розширити й уточнити знання про державні та національні символи; вдосконалювати вміння виразно читати вірші; розвивати мовлення дітей, активний словник, пам'ять, увагу; розширювати пізнавальні інтереси та світогляд; виховувати любов до своєї Батьківщини, до її традицій, символів, гордість за історичне минуле, патріотизм.

Хід заняття

Вчитель: Діти, подивіться який сьогодні чудовий день! Я вас вітаю!

Привітання.

«Доброго ранку!» -

Доброго ранку

Всім вам ми зичимо.

Щастя й здоров'я вам

Кожної днини,

Миру і злагоди

Вашої родини!

Учні: Добрий ранок!

Вчитель: Діти! Ми з вами живемо в незвичайній країні. Наша країна Співуча, квітуча, має багату історію, свої традиції, які споконвіку шанують і бережуть. Давайте розкажемо нашим гостям про нашу країну. А про те як називається наша країна розповідається у вірші.

Учень: Ось небо блакитне і сонце в зеніті!

Моя країна - Україна - найкраща у світі!

(Підходить до карти України)

Моя Україна - це ліс і озера,

Безмежні степи і чарівні джерельця.
Красиві пейзажі і гори високі,
Маленькі струмочки і ріки глибокі.
Міста старовинні і замки прекрасні,
Великі будови і дуже сучасні,
Сади чарівні, мальовничі села,
Моя Україна - це пісня весела.
Це щира, багата, як світ, її мова!
Крилата, така мелодійна, чудова.
Моя Україна - козацька слава!
Така волелюбна і мирна держава.
Вона дорога нам, і рідна, і мила,
Бо світ перед нами, як мати відкрила.
Вітчизна свята, дорога Україна,
Для кожного з нас ти у світі - єдина.
Хлопчик: Син я України - неньки!
Українцем я звуся,
Цим ім'ям горджуся!
Вчитель: Хто ти, дівчинка маленька?
Дівчинка: Доня України - неньки!
Українкою я звуся,
Цією назвою горджуся!
Учні: Ми всі діти українські,
Український славний рід.
Дбаймо, щоб про нас, маленьких,
Добра слава йшла у світ.

Вчитель: В нашій країні є багато різних скарбів. Але вони незвичайні: їх відчують люди серцем і душею. Щоб їх побачити і відчутти запрошую вас у подорож по нашій країні. І перша наша зупинка називається «Рушник».

Дівчинка: (виходить, зустрічає гостей)

Гостей дорогих вітаємо щиро,

Стрічаємо хлібом, любов'ю і миром.

Запрошуємо вас усіх до себе.

Вчитель: Україночко, а що це у вас за краса (показує на рушник). Розкажіть нам, будь ласка.

Дівчинка: Важливе місце в житті українського народу займає рушник. Не було жодної хати без вишитого рушника. Ним прикрашали стіни, вкривали хліб, витирали руки. Без рушника не святкували ні дні народження дитини, ні весілля. Коли син вирушав у дорогу, мати дарувала йому рушник, як оберіг від лиха. А дочок матері навчали вишивати рушники ще змалечку. Рушник цінується в народі.

Вчитель: А я знаю гру з рушником, називається вона «Струмочок».

(Гра «Струмочок»)

Вчитель: Ми вирушаємо далі. Наступна зупинка «Віночок».

Дівчинка: Добрий ранок. Я хочу запропонувати сплести віночок. Український віночок - частина жіночого національного одягу, який носили дівчата. Вінок - не просто прикраса. Він дівочий оберіг.

Д/г «Сплету віночок» (на магнітній дошці діти прикріплюють квіти, стрічки).

1 учень: Я вплету до віночка ромашку - вона дарує людям не лише здоров'я, а й доброту та ніжність.

2 учень: Поряд з ромашкою вплету гроно калини, що означає дівочу красу.

3 учень: А я вплету до вінка барвінок, його квітка зберігає свій синій колір навіть під снігом і є символом життя.

4 учень: Я вплету цвіт вишні та яблуні - це материнська любов.

5 учень: Я вплету мак - він на добрий сон, що потрібний дитині.

Вчитель: Окрім квітів, у вінок влітали й різнобарвні стрічки. Вважалося, що вони оберігають волосся від чиєїсь лихої думки.

1 учень: Першою зав'яжу у віночок світло - коричневу стрічку. Вона означає землю - годувальницю.

2 учень: Поряд з коричневою зав'яжу жовту стрічку - це сонце.

3 учень: Я додам світло - зелену - це краса та молодість.

4 учень: А я зав'яжу блакитну і синю - це вода і небо.

5 учень: Я зав'яжу жовтогарячу стрічку - це хліб.

Вчитель: А ще нехай у нашому віночку будуть фіолетова стрічка - людська мудрість, малинова - душевність, рожева - добробут, біла - пам'ять про предків. Ось який гарний вийшов вінок. А ми вирушаємо далі. Наступна зупинка «Калина».

Учень: У народі цінують калину за її цілющі властивості. З ягід варять кисіль, джем, варення. Тому й садили калину біля осель, а особливо біля криниць, щоб вода з криниці була прохолодною і смачною. Існувало повір'я, що калину нівечити не можна, бо ганьба вкриє голову кривдника.

Вчитель: А хто знає, що говорять у народі про калину:

1. Любиш Україну - посади калину.
2. Дівчинка у вінку - мов калина у цвіту.
3. Пишна та красива, як червона калина.
4. Посади калину - будеш мати долю щасливу.

Вчитель: Дякуємо. Вирушаємо далі. Наступна зупинка «Державні символи»

Учні, скажіть, які три основні державні символи України ви знаєте?

Учні: Герб, прапор, гімн.

Вчитель: Подивіться на герб - це тризуб, відомий з давніх часів. Йому більше тисячі років. Тризуб є стародавнім символом, який зустрічався на українській території з найдавніших часів і шанувався як магічний знак та оберіг. У вигляді державної символіки він використовувався князями часів Київської Русі, оскільки він був знаком князівського роду Рюриковичів. Проект герба, який був затверджений Верховною Радою та використовується нині, був розроблений групою українських геральдистів – Андрієм Гречилом, Олексієм Коханом та Іваном Турецьким. 19 лютого 1992 року Верховна рада України затвердила тризуб як Малий герб України, визначивши його головним елементом Великого Державного Герба. Обравши тризуб державним гербом, Україна продемонструвала наслідування традицій Української Народної Республіки. Він символізує спадкоємність традицій на території країни. 28 червня 1996 року цей символ було закріплено в Конституції.

А хто знає, що відображено у тризубі?

Учень: У тризубі відображено слово «воля».

Вчитель: Символ нашої незламної країни - прапор віддзеркалює всю історію Української державності. На сьогодні, він набув ще більшої вагомості та став знаком непереможності, який знає увесь світ. Він поєднує два кольори. Що символізують ці кольори?

Учні: Кольори, які зображені на українській символіці, розшифрувати дуже просто, але їхнє позначення має глибокий зміст. Синій колір – символізує чисте небо, а жовтий – пшеничні поля, що говорить про плідність та багатство української землі.

Вчитель: І останній символ - гімн України. Це урочиста пісня, символ нашої державної єдності. Коли грає гімн, всі люди встають і слухають його уважно, стоячи (слухають гімн України).

Вчитель: У кожній державі є своя столиця і в цій столиці живе і працює президент. А столиця наша - це Київ. Один з найкрасивіших міст світу, який

розташований на берегах Дніпра. За легендою Київ був заснований трьома братами: Києм, Щеком, Хоривом та їх сестрою Либідь. Місто було названо на честь старшого брата Кия.

Ну ось діти і закінчилась наша подорож. Нам потрібно повертатися назад до нашого класу.

Виховний захід з елементами акторської гри: «Україна у нас –одна»

Мета: Формувати в учнів ціннісні орієнтації до держави та суспільства, риси сучасного патріота української держави, уявлення про способи вияву патріотичної позиції; сприяти зацікавленості і бажанню виявляти патріотичні якості в повсякденному житті; виховувати почуття співучасті та милосердя, національної гордості та любові до України

Обладнання: прапор, синьо-жовті долоньки, карта України, свічки, комп'ютер, проектор.

Хід проведення

Вчитель: Як не обирають рідну матір, так людина не обирає батьківщину, але любить її впродовж свого життя. Сьогоднішній захід присвячується найдорожчому, що є в кожного з нас – рідній домівці, рідній землі, неповторній Україні.

Дитино, глянь навкруг,
яка твоя земля
Красива, дивовижна і єдина
Усе тут дороге: ліс, гори і поля
Бо це – Вітчизна наша – Україна!
Світ неосяжний, земля велика
Кожному сонце в своїй стороні
Краю мій, доле моя сонцелика,
Ти при мені.

Ведучий1: Це – моя Батьківщина, моя рідна земля, моя Вітчизна – і в житті немає палкішого і священнішого почуття, як любов до неї

Ведучий 2: ...Буває часом сліпну від краси

Спинюсь, не тямлю, що воно за диво.

Оці степи, це небо, ці ліси,

Усе так гарно, чисто, незрадливо,

Усе як є – дорога, явори,

Усе моє, все зветься Україна

Така краса, висока і нетлінна,

Що хоч спинись і з Богом говори...

(Всі діти по черзі розказують вірші, а в цей час презентація «Куточки нашої України»)

Учень 1: Люблю тебе, Вітчизно, мила Україно,

Бо щастя жити ти мені дала.

Для мене ти одна і рідна, і єдина,

Я все зроблю, щоб ти завжди цвіла.

Учень 2: Є з усіх одна країна

Найрідніша нам усім,

То- прекрасна Україна

Нашого народу дім!

Учень 3: Наша славна Україна

Наше щастя і наш рай!

Чи на світі є країна

Ще миліша за наш край!

(Пісня «На нашій Україні»)

(біля дошки з'являються Україна-мати і троє синів. Звучить мелодія впродовж всієї сцени)

Ведучий 1: Давно, давно жила жінка і було в неї три сини. Росли вони чесними, сміливими, дуже любили свою матусю. Готові були віддати за неї своє життя.

Син 1: Мамо, піду, я межи люди подивлюся світ

Україна: Ну, що ж, сину іди, та пам'ятай рідну домівку, а на згадку візьми золоту корону, з трьома промінцями. Хай в далекому краї зігріває вона тебе.

Ведучий 2: Минув час, син став князем і дали йому ім'я – Тризуб, а знак, що дала йому мати назвали Гербом.

Син 2: Пустіть, мамо, мене світ подивитись

Україна: Візьми сину, в дорогу жовто-блакитний одяг і своїми ділами прославляй матір.

Ведучий 1: Одержав син імення – прапор. А там, де був наймолодший син завжди лунала дзвінкоголоса пісня.

Син 3: Мамо, пустіть і мене світ побачити, як мої брати!

Україна: Так, сину, йди, але спочатку, я подарую тобі, соловейків голос.

Ведучий 2: І одержав син за свій голос і величний спів ім'я – Гімн.

Син 1: Знак країни головний

Це – тризубець золотий
Він – як сонце в небі синім,
В ньому слава, в ньому сила,
В нім священне слово «воля»,
Що рятує від неолі

Син 2: Синьо-жовтий прапор України

Це безхмарне небо, синє-синє,
А під небом золотіє нива,
І народ – і вільний, і щасливий.

Син 3: Лине пісня незабутня,

Горда, величава
В ній - надія на майбутнє,
України слава
До нових здобутків кличе

Пісня України,
 А зовуть її велично
 Всі Державним Гімном

(всі учні, і виконують пісню «Моя Україна»)

Учень 4: Золотавий вечір

Впав на тихі верби,
 Солов'їна пісня, ллється в далині,
 І дрімлива річка
 Між гаями в'ється
 Все це – Україна,
 Все це я і ти.

Учень 5: Моя Україна – червона калина,

Журба журавлина – це земля моя
 Моя Україна – червона калина,
 Надія єдина – це любов моя.

Учень 6: Це моя Вкраїна

Тут моє коріння
 Моя мова рідна,
 Золоті лани
 В світі все минає
 Тільки застається
 Молоде кохання
 І любов землі.

Ведучий 1: А з чого починається Україна?

Це та стежина, що йду я ранком в школу нею. Це вулиці, будинки мого села, це всі кущики й дерева що разом співають пісню мого дитинства.

Ведучий 2: Любити рідну Україну – означає любити і знати українську пісню. Вона весь вік супроводжує людину.

(Виконується пісня «Це край де народилась і живу». В цей час презентація «Рідними стежками»)

Учень 7: Україна – це мама рідна,
 Вишитий рушник,
 А на тім рушникові –
 Святая святих кожної сім’ї –
 Хліб свіжий.

(біля дошки сидить жінка, яка вишиває сорочку, а біля неї сидить маленький хлопчик. Весь час звучить мелодія)

Ведучий 1: Мама вишиває на білому полотні зелений барвінок, чорнобривці, сині волошки.

Іван: Матусю дуже гарно, а що це буде?

Мати: А це синку буде – українська святкова сорочечка!

Іван: А чому вона називається українська?

Мати: Бо вишиваю, такі квіти, які ростуть на нашій землі. А земля наша синку – зветься Україною, і ти Івану маленький українець.

Іван : А ви мамо?

Мати: А я українка, і татко, й бабуся й дідусь. Ми – українського роду і любимо нашу землю, нашу мову, наші квіти.

Іван: Вишиванку я візьму, швидко одягнуся, і піду обійму я свою матусю.
 (Виконується пісня «Мамина сорочка»)

Учень 8: На тебе Україно, боляче дивитись
 Нам залишається молитись.

Учень 9: Молитися за волю, за народ,
 Щоб вже кінець-кінцем
 Добитися свобод!

Учень 10: О, Боже наш, ти нас спаси!
 Врятуй нам неньку Україну,

І не зроби з неї руїну.

Учень 11: Ми миру хочемо, добра,
Щоб Україна вільною була
Всевишній, нам допоможи
І Батьківщину збережи!

Учень 12: Живи Україно, живи для краси,
Для сили, для правди, для волі!
Шуми Україно, як рідні ліси,
Як вітер в широкому полі.

Учень 13: До суду тебе не скують ланцюги,
І руки не скрутять ворожі:
Стоять твої вірні сини навкруги
З шаблями в руках на сторожі.

Учень 14: Стоять, присягають тобі на шаблях
І жити, і вмерти з тобою
І прапори рідні в кривавих боях
Ніколи не вкрити ганьбою!

Учень 15: На Схід і на Захід нам досить ділитись
Візьмемось за руки усі, як один,
Щоб сонце світило, сміялися діти,
Ми рідную землю піднімем з колін!

Учень 16: Матінка-земля в нас одна-єдина
І одна-єдина ненька Україна
І поля безкраї, і сади квітучі,
Ріки повноводні і могучі
Захисти нас Боже, від лихої долі
Уроди доволі житечка на полі
Щоб сміялись дзвінко діти в кожній хаті

Щоб були щасливі і були багаті
 Я здійму до неба крильця-рученята
 Помолюсь за маму, помолюсь за тата,
 За сестру, за брата, за усю родину
 І за рідну неньку-нашу Україну

(Виконується пісня «Молитва за Україну», в руках учнів свічки. В цей час презентація «Слава воїнам АТО». Після пісні учні ставлять свічки на парту.)

Всі разом взялися за руки і промовляють слова:

Любов у нас до Батьківщини
 Іде із серця глибини
 Ми патріоти України
 Її ми дочки і сини

Урок-презентація «Український національний костюм»

Що ви уявляєте собі, почувши слова «український костюм»? Більшість з нас у своїх думках змалює собі гарну дівчину у вишиванці, червоній спідниці та обов'язковим віночком на голові. А також перед нашими очима постане образ міцного козака, що вдягнений у шаровари та вишиванку... Та чи справді саме такий вигляд має український національний одяг? Давайте разом про це дізнаємося протягом нашого уроку.

Український костюм – віддзеркалення душі української нації. Вишиванка – слово знайоме кожному українцю змалечку. Кожного з нас беруть за душу знайомі з далекого дитинства рядки: «А маленькому Іванку дала Казка вишиванку»; «Одягнімо вишиванки, друже»; «Рано-вранці, на світанку, вишиваю вишиванку» та ін. Створення кожного елемента українського вбрання є не тільки клопіткою працею, але і спражнім ритуалом.

Вишивка, що оздоблює український одяг, несе в собі свою енергетику. Вона стає ніби оберегом для свого володаря. Використання спеціальних знаків і

символів цьому сприяло. Отож, складові елементи українського національного вбрання – це не тільки функціональні та гарні речі, а й своєрідні носії духовності нашого народу.

Колись кожна українська дівчина вміла вишивати. Протягом багатьох століть дівчата та молодиці збиралися надвечір у однієї з них, і за роботою та гарною піснею проводили довгі зимові вечори. Майстрині шили, пряли, вишивали, щоб з приходом весни прикрасити своє житло, збагатити веселковими візерунками посаг, а на Великдень вбрати себе та свою родину в новий яскравий одяг. Такі вечорниці, перетворювали рутинну щоденну працю у невеличке свято, наповнюючи нелегке життя красою.

Українське вбрання завжди було багатоелементним (демонстрація слайду)

Гуцули в традиційному одязі. Малюнок В.Ковальчук

Донецька область

Чернігівська та Закарпатська області

Вінницька та Хмельницька області

Поділля

Харківська область

Дніпропетровська область

Полтавська область

Чернігівська область

Волинська область

Східне Закарпаття

Львівська область

Волинська область

Західне Закарпаття

Буковина

Київська область

Незважаючи на відмінності одягу у різних регіонах, все ж, його складові є незмінними. Сорочка – найдавніший елемент українського народного вбрання, тому вона й виступала єдиним видом натільного одягу майже до початку ХХ століття. Такий одяг оформляли для повсякдення більш стримано, а для святкових подій колоритно прикрашали. Забезпечити чоловіка та інших членів родини білизною мала дружина. Часто на весіллі наречений був одягнений у сорочку, що її пошила наречена.

Поясний та нагрудний одяг. Поясне вбрання прикрашало нижню частину фігури, тому його одягали безпосередньо на сорочку. Чоловічий поясний одяг — це штани різноманітної форми та крою. Їхніми найдавнішими загальнослов'янськими назвами є гачі, холошні та ногавиці. Існували два

основні способи носіння натільного й поясного одягу. На території побутування широких штанів сорочка заправлялася в них. З вузькими штанами сорочку носили навипуск. Гачі вишиті на білому сукні.

В українському жіночому костюмі існувало декілька способів утворення поясного одягу. Зазвичай носили сорочку та один чи кілька шматків тканини, що охоплювали нижню частину фігури. Запаска – один із найдавніших елементів незшитого одягу. Спочатку на талії пов'язували задню частину, ширшу і довшу, чорного кольору, потім спереду закріплювали вужчу й коротшу, густіше зіткану синю запаску – попередницю. На свято молоді жінки носили зелені та червоні запаски, які прикрашали тканим орнаментом або вишивкою. Також побутували й фартухи-запаски, які носили зі зшитими формами поясного одягу. Крім них, використовували ще й дерги та плахти. Дерга. Запаска. Плахта.

Нагрудний одяг носили поверх сорочки. Важливою функцією цього елемента вбрання, окрім покриття тіла, було приховання недоліків фігури, щоб наблизити її до тогочасного еталону краси. В основній масі нагрудний одяг представляли безрукавки: "керсетки", "кептари", "лейбики".

Єдиним різновидом нагрудного одягу з рукавом була юпка. Сучасні українці часто плутають цей елемент зі спідницею, вважаючи, що назва перегукується з російськомовним «юбка», або й взагалі походить від нього. Насправді це звичайнісінька за кроєм безрукавка, до якої пришито рукава.

Верхній одяг. Верхній одяг поділявся на осінньо-весняний та зимовий. Особливою групою також слід виділити плащове вбрання, яке зазвичай вдягали в негоду. Старовинне вбрання – черкеска, жупан, кунтуш, чумарка, кожух, сердак, часто було оздоблене не гірше за звичайний одяг. Кожух, оздоблений аплікацією. Чоловічий святковий сердак.

Головні убори. Обов'язковими для пращурів були пояси і головні убори. Навіть взуття не мало такого поширення, як названі вище аксесуари. За жіночим

головним убором найчастіше визначали як статки родини, її соціальний статус, так і вік власниці. Тут просто-таки величезна за кількістю добірка назв і різновидів, і перелічити основні буде доволі проблематично. Насамперед, це очіпок, хустина, вінок, кептур та багато інших.

Пояс. Пояс, при чому переважно для чоловіків, вважався ознакою гідності, сили і мужності, а залежно від декору та матеріалу, з якого виготовлено аксесуар, визначали статус і фінансові можливості чоловіка. Але жіноцтво теж полюбляло підперезуватися, при чому дівчата з любов'ю оздоблювали пояси як для себе, так і для чоловіків. Пояс вважався одним з найцінніших подарунків коханому, ніс в собі величезне навантаження і сприймався як оберіг.

Аксесуари. Український національний костюм не може існувати без аксесуарів за своїм визначенням. Це одна з основних особливостей саме нашого традиційного одягу. Прикраси з дорогоцінними каменями українці збирали впродовж поколінь. Металеві ж виготовляли ремісники і купити їх не було

проблемою. «Ювеліри» для небагатих використовували численні монети і хрести, нанизуючи їх на один суцільний ланцюг. Для жінок основними прикрасами були сережки, намисто, хрестики, каблучки. Втім, чоловіки теж не цуралися каблучок, хоча для них основними "коштовностями" були зброя і пояс. Часто прикрасам надавали магічної сили, вважали їх здатними захистити від нечисті, стихії, хвороби тощо.

Взуття. Взуття здебільшого вважалося такою собі «статусною» розкішшю: багатії носили шкіряні чоботи, а селяни – плетені зі стебел рослин «личаки». Ще існували "постоли", стягнені зі свинячої чи волової шкіри. Заможні жінки носили "сап'янці" з кольорової шкіри. Пізніше чобітки дійшли і до селянок, хоча більш як святковий елемент вбрання. Тобто в жодному разі чобітки не були виключно взуттям. Найчастіше це була найомріяніша дівчиною прикраса.

Народний костюм як засіб вираження духовності нації. Національний одяг – це повість давніх предків про їх духовні цінності. Цим пояснюється багатофункціональність українського народного вбрання. Адже костюм – то не лише ілюстрація одягу з прив'язкою до території, але й ціла повість про людину. Насамперед важливо усвідомити: кожен елемент народного вбрання є частинкою, покликаною посилити елемент інший.

Сучасний національний одяг. Сьогодні мода диктує свої правила. Звичайно що у повсякденному житті ми не носимо те вбрання, що наші пращури. Проте його елементи є популярними і сьогодні. А оздоблення українською вишивкою можна побачити на будь-яких речах.

Історія українського національного одягу давня та цікава. Бережімо та шануймо її!